Ціна: 40 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК VI ЛИСТОПАД — 1955 — NOVEMBER Ч. 70

Київ. Площа Богдана Хмельницького.
Фото Я. Таборовського

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

На першій сторінці обкладинки:

Україна. Київ. Площа Богдана Хмельницького (Колишня Софіївська). Фото — за журналом „Україна", Київ.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Чоботько Петро, Ніаґара Фалс, Онтаріо 3
Мілонадіс К. Чікаґо, Іллінойс, США 1
Василева Олена Нью Йорк Н. Й., США 1
Садівничий Д. Кливленд, Огайо, США 1
Шкребец Григорій, Чікаґо, Іллінойс, США 1
Семенюк Зіна, Торонто, Онтаріо, Канада 1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Денис Текля, Сан Франциско, США $10.00
Мельник Мар'яна, Сан Франциско, США 2.50
Чоботько Петро, Ніаґара Фалс,Онтаріо 1.00
Брага Леонід Гамільтон, Онтаріо, Канада 1.00
Сілецький Василь, Вернон, Бр. Колумбія 1.00

Сердечно дякуємо всім будівникам журналу за допомогу і за теплі людяні листи — якось то буде: гірше бачили та й то перемагали... Мені тільки прикро, що я не спромігся видати цього числа на час. Але зробив усе можливе — навіть в іншій друкарні частину висклaдано...

П. Волиняк

МОВНІ ЧУДЕСА...

БУГАЙСЬКІ СПРАВИ

„Новий Шлях" (Вінніпеґ) у ч. 82, 14 жовтня ц. р. , потішив своїх читачів фотом: чоловік їде верхи на племінному бугаї... Під тим фотом такий підпис: "Сем Вей у Милфорді, Онт., навчив свойого дворічного расового бугая бути верхівцем..."

Чудово, пане-колеґо Погорецький! Але й загрозливо: бугай — не читач і з ним жарти небезпечні: ану ж він вирішить довести, що він справді в е р х і в е ц ь, як ви запевняєте? Уявіть собі, що не захоче вас соромити? Тоді напевно примчить у Вінніпеґ, видряпається аж на четвертий поверх будинку 184 на Александер Авеню, осідлає вас і, виїхавши на Майн Стріт, чкурне через увесь Вінніпеґ... Ото видовище вінніпежцям буде! А тим більше, коли клятий бугаїсько розохотиться та ще й пісеньки затягне:

Ристю, мій коню,
Ристю, вороний,
Аж до тихого Дунаю...

Ні, таки не раджу з бугаєм жартувати: хай йому хрін — то тварюка вперта...

Знайшлись „жіночі породи"!

Любуючись „бугаєм-верхівцем", я випадково побачив поруч з ним і оголошення про „жіночі породи", про яке я згадував у попередньому числі на сторінці 32-й.

Не зважаючи на листа проф. О. Старчука і мою дописку, його ніхто й не думав поправляти! Мабуть часу не було — бугая на верхівця вчили... П. Волиняк

"НОВІ ДНІ"
Універсальний ілюстрований місячник.
Видає в-во "Нові Дні", головний редактор П. Волиняк.

Умови передплати:
Канада — річна: $3.00, піврічна: $1.75
США — річна: $3.50, — піврічна: $2.00 американських.
Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).
Замовлення і гроші слати на адресу:
NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Німеччині:
P. Domtschenko, (24a) Lubeck, Germany, Vorwerkerstr. 103, Baracke 10/6a.

В Анґлії:
A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd. London, W. 11, England
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide, South Australia
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Арґентині:
"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26), Buenos Aires, Argentina
Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

"NOWI DNI", a Ukrainian Monthly.
Editor: Petro Wolyniak.
Address:
Nowi Dni, Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.

Printed by Polish Voice Publ. Co., Toronto, Canada.

„Осіннє сонце! Смуток воєводи,
Що все скорив, щоб опочити там!
Та серце вірить, повне прохолоди,
Дитячим неосіннім голосам".

М. Рильський

Борис ОЛЕКСАНДРІВ

ОСІННЄ

Стоять граби прозоро-жовті...
М. Рильський

Ми зустрілися в місті чужому тоді,
Коли небо мережила просинь,
Коли холодом зірним у тихій воді
За яругами хлюпала осінь.

То була золотінь, червіньково-ясна,
Синя далеч перетканa млою —
Але в тузі німій золота чужина
Не здавалась мені золотою.

І коли нарікав я на долю круту,
Що мене на розпутті забула —
Ти нераз, як зоря, крізь мою самоту
Переходила ніжна і чула.

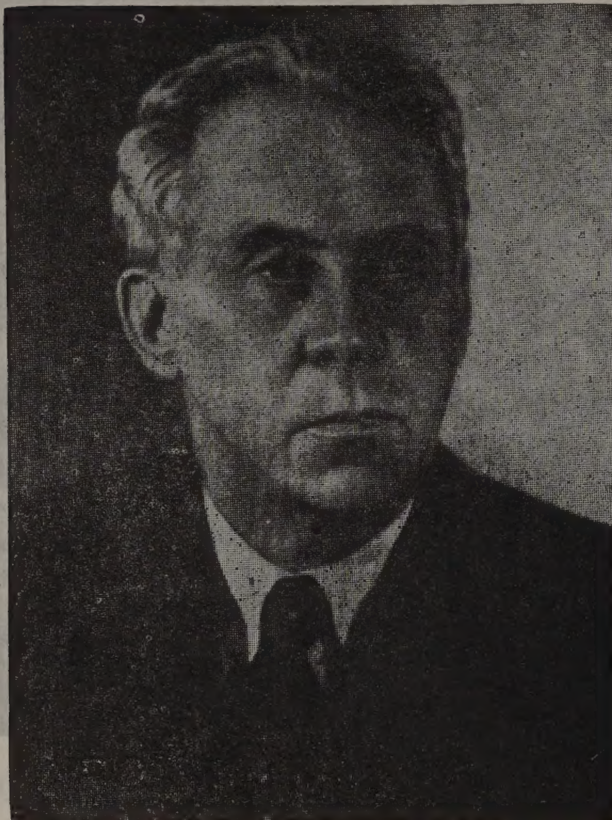
І хоча ти зросла на чужих берегах,
На дорогах суворого світу —
В тебе стільки довіри у ясних очах,
Зрозуміння, тепла і привіту!

В тебе стільки в очах непромовлених слів,
Що в зіницях, яріючих жаром,
Я б навіки мою самоту спопелив,
Запаливши жертовним пожаром.

І п'янка недомова порушених тем,
Мов засвічені в серці віконця,
Мов задумані клени, налиті вогнем,
Золоті і ясніші від сонця.

1942

МАКСИМОВІ ТАДЕЙОВИЧУ РИЛЬСЬКОМУ ШІСТЬДЕСЯТ РОКІВ!

ПІСНЯ

М. В. Лисенкові.

Вийся, жайворонку, вийся
Сонце сяє,
Розважай людськую тугу
Ти піснями

В небі чистім і прозорім
Небо сяє,
Наче в морі, в жовтім житі
Хвиля грає.

Подивись: женці схилились.
Потомились
І від праці од тяжкої
Потом вкрились.

Розважай же їх піснями
Ти дзвінкими...
Вийся, жайворонку, вийся
Все над ними!..

(Із книги „На білих островах", 1910)

***

Яблука доспіли, яблука червоні!
Ми з тобою йдемо стежкою в саду.
Ти мене, кохана, проведеш до поля,
Я піду — і, може, більше не прийду.

Вже й любов доспіла під промінням теплим,
І її зірвали радісні уста,
А тепер у серці щось тремтить ' грає,
Як тремтить на сонці гілка золота.

Гей, поля жовтіють і синіє небо,
Плугатар у полі ледве маячить...
Поцілуй востаннє, обніми востаннє:
Вміє розставатись той, хто вмів любить.

***

Наша зустріч єдина була.
Ти пройшла, ти навіки пройшла,
І твій образ украли сніги,
Що летять і пливуть навкруги.

Може навіть сніжинка і ти,
Що упала сюди з висоти,
Щоб серця нам навік закувать,
А самій непомітно розтать?

Пам'ятаєш високі доми,
Що стояли, як тіні, у тьмі?
Пам'ятаєш, як швидко ти йшла?
...Наша зустріч єдина була.

(Із книги „Під осінніми зорями", 1918).

***

У теплі дні збирання винограду
Її він стрів. На мулах нешвидких
Вона верталась із ясного саду,
Ясна, як сад, і радісна, як сміх.

І він спитав: яку б найти принаду,
Щоб привернуть тебе до рук моїх?
Вона ж йому: світи щодня лямпаду
Кіпріді добрій. — Підняла батіг,

Гукнула свіжо й весело на мулів,
І чудно вуха правий з них прищулив,
І знявся пил, немов рожевий дим.

І він потягся, як дитина, радо
І мовив: добре бути молодим
Утеплі дні збирання винограду.

(Із книги „Синя далечінь", 1922).

***

Я натомився од екзотики,
Од хитро вигаданих слів, —
А на вербі сріблятся котики,
І став холодний посинів.

Нехай я щастя не найшов того, —
Його весна несе струнка,
І держить свічку воску жовтого
Її мережена рука.

І ще осніженою лапою
Зима на груди налягла, —
А свічка капає і капає
Над смутком білого села.

(Із книги „Крізь бурю і сніг", 1925).

***

Осінь, яблука золотить.
Я приїхав у незнаний край.
— Чужоземко молодая, хто ти?
— Одгадай.

— Чужоземко, дай води напитись!
— У воді любовне є дання.
Я рушницю почепив на віти,
Я до бука прив'язав коня.

Я дивлюся в вічі — і скорботи
Листя опада на дно душі.
Щастя ходить і серця золотить,
І в знемозі клонить комиші.

28 липня 1922 р.

**
*

Пісні не народ складає, а морськії люди. В суботу грає море; на море випливають морські люди, що половина чоловіка, а половина риби, випливають і співають усяких пісень, а чумаки стоять на березі та й учаться.

З фолкльорних записів.

В суботу грає море, і дельфіни
Гуляють, ніби діти, серед піни.
І білі птиці клекотять у млі,
І моляться далекі кораблі.

Воли стоять на березі морському
І не ревуть, і не хотять додому,
Зчаровані прибоєм. Чумаки
Летять у даль серцями, як чайки.

І з моря дивні випливають люди;
Хвіст риб'ячий і чоловічі груди
Та голова. Їх співи голосні,
Як сурми в пурпуровій вишині.

В суботній час, серед вітрів і піни
Так уродилась пісня України, —
І в дальнє море — у суботній час —
Вона зове і поривае нас.

(Із книги „Тринадцята весна", 1926).

**
*

Ластівки літають, бо літається,
І Ганнуся любить, бо пора...
Хвилею зеленою здіймається
Навесні Батиєва гора.

Гнуться клени ніжними колінами,
Чорну хмару сріблять голуби...
Ще от день — і все ми, все покинемо
Для блакитнокрилої плавби.

Хай собі кружляє, обертається
Хоч круг лямпочки земля стара!..
Ластівки літають, бо літається,
А Ганнуся плаче, бо пора...

ПОЦІЛУНОК

У темній гущавині її я наздогнав.
Вона, вже лежачи серед пахучих трав,
Руками пружними од мене одбивалась.
Нарешті стишилась — і дивне диво сталось:
Уста, що і мене і весь мій рід кляли,
Мов квітка багряна, до мене простягли
Свій келех, сповнений солодкої знемоги.
Натомлені з біги стрункі та дужі ноги
Біліли мармуром під місяцем німим, —
І тихим голосом, охриплим та чудним,
Вона промовила: „Жорстокий переможче!
Упасти в цім бою для мене найдорожче".

(Із книги „Де сходяться дороги, 1929).

**
*

Волохатий, фіолетовий,
Сон і справді ніби снить...
Ні, сьогодні не найдете ви,
Чим би серце засмутить.

Не чіпляйтеся з розмовою,
От співати — інша річ...
Вже запоною шовковою
Колихнула тепла ніч.

Вже й черемха розпускається —
Хоч банальна, а така,
Що безсило опускається
І в деструктора рука.

Довгі тіні між деревами,
Наче повів синіх крил, —
І вітрилами рожевими
Зацвітає небосхил.

(Із книги „Гомін і відгомін", 1929).

VI. ПЕРЕЙШЛА ДОРОГУ

Що вдієш? У прикмети й забобони
Рибалки вірять, та й мисливці теж,
І від примарних не втекти мереж,
Усі природні знаючи закони.

От і сьогодні: наче мак червоний,
Майнула хустка між городніх меж,
А там і постать вирнула... Не стеж
Зверни з дороги, що в тумані тоне!

Іде назустріч... Відрами хита...
З-під хустки волосинка золота
Промінням виграє... Біда, їй-богу!

Ну, я ж казав поза клунями йти!
Порожню торбу буде той нести,
Кому красуня перейшла дорогу!

(Із книги „Збір винограду", 1940).

НЕОПАЛИМА КУПИНА

На всесвіт славен красотою,
Страшний у сполохах пожеж,
Невже лиш мукою святою
Ти у безсмертя увійдеш?

Колишнє, в камені сповите,
Встає, мов хвилі у Дніпрі,
І бачать України діти,
Як Володимир на горі,

Крізь непроглядну ніч криваву,
Благословляючи народ,
Веде свій люд, свою державу
На ясні води від негод.

Дитя, розтоптане копитом
Несамовитого коня,
Встає, як судія над світом,
І двері правді відчиня.

На суд зійшлися гори й море,
Здрігнулись гнівом небеса —
І скосить, чорний людоморе,
Тебе смертельная коса.

Ще вітер хмари не розвіяв,
Ще гай від жалощів поник,
Та знов чоло підводить Київ,
Щоб не хилить чола повік.

МОЄМУ КРАЄВІ

Чи знаєш ти, о краю мій,
Що кожною сльозою
Ти випікаєш слід страшний,
Що в гроб візьму з собою?

Чи знаєш ти, о краю мій,
Що всі убиті діти
Волають у душі моїй:
Убивцям відплатити!

Чи знаєш ти, о краю мій,
Що тьма твоєї ночі
У день весяно-голубий
Мені кривавить очі?

Так хай же є згнию — цвісти
Тобі, мій рідний краю!
Чи чуєш ти, чи знаєш ти?
І голос: чую! знаю!

КИЄВУ

Прекрасний Києве на предковічних горах,
Многострадальному, хвала тобі, хвала!
Хай на просторищах, де смерть як ніч пройшла,
Воскресне день життя і весен неозорих!

За очі змучені дітей смертельно хворих,
За кров, що річкою гарячою текла,
За сквернені скарби, за чорні всі діла
Хай вороги твої розсиплються на порох!

Покари правої настав жаданий час!
Не пощербився меч і світоч не погас,
Вершить свій грізний суд свята людська скорбота.

Синам, що віддають життя за отчий дім,
Що волю принесли крізь непроглядний дим,
Наш Київ Золотий розкрилює Ворота.

(Із книги „Неопалима купина", 1944).

С. РИНДИК

ДОКТОР РОМАН ХОЛЄВА

Читаючи цю півість, не один скаже: "Які небелиці!" Однак, є свідки, що не тільки можуть ствердити правдивість написаного, а розповісти ще ліпші подробиці, і тому автор, що нічого не видумує, а тільки списує з дійсности (уважаючи, що між видуманими і правдивими історіями така сама різниця, як між фальшивими і добрими грішми), відважився подати історію д-ра Романа Холєви до загального відома.

Шимко Холєва, що від нього зачинається це оповідання, давно і твердо поклав собі: якщо Господь Бог благословить його сином, то дасть дитину в школи, щоб із неї вийшов чоловік, а не такий віхоть, як він сам, що мусить сидіти за поштовим бюрком, запобігати перед начальниками, боятися їх, годити їм і за це все ледве заробляти на таке-сяке прожиття.

— Буду не доїдати, не допивати, а сина виведу в люди! Нехай школи коштують, що коштують, але свого діпну! — казав гостям на хрестинах, коли Бог справді поблагословив його сином.

Дитину назвали Тарасом і Романом. Тарасом, щоб догодити соборницькій ідеї, а Романом, щоб дати вислів і вужчому патріотизмові.

Але в ужиток увійшло тільки друге ім'я: Ромцьо.

Коли Ромцьо трохи підріс і міг проказувати за мамою отченаш, то мусів був кожного разу просити Бога, щоб допоміг йому вивчитися на єгомостя, або мецената, або інженера, або лікаря, або на що буде Господня ласка.

Та коли надійшла пора шкільної науки, батьки зробили хибу. Багато говорили і докладно обдумували, що має статись, коли син закінчить науки, але не подумали добре за перші кроки її і нерозвжно впакували хлопця до поганої початкової школи. Бо коли по якімсь часі батько навідався туди, то дізнався, що хлопчина не зовсім добре хапає науку і далеко відстає від решти дітей. Це переконло батьків, що вони віддали дитину в погані руки. Але цю хибу вдалося направити, і хлопець був переведений до ліпшої школи.

В цій школі Ромцьо добув першого шкільного року, а перед самим кінцем науки батько дістав від учителя пораду: або перевести дитину куди інде, або він буде примушений залишити хлопця повторити рік. Батьки пристали на перше.

І так було щороку. Хлопець переходив із рук у руки, але не натрапив на такого майстра, що здатний був відкрити в нім майбутнього доктора чи інженера. А тим часом не можна було сказати, щоб Ромцьо був тупою дитиною. Коли почав копати м'яча, то відразу виявилось, що має неабиякі завдатки стати гідним сином нашої славної копай-доби. І серед пластунів визначався теж великим спритом і всякі вправи, походи і ритуальні ватри мали в нім зразкового виконвця.

Говорив цілком звичайно, і ніхто не міг би сказати, що йому щось бракує. Тільки шкільні вчителі впливали на нього якось так нещасливо, що хлопець відразу тратив свої здібності, переставав говорити звичаною мовою і молов щось таке неподобне і таким голосом, що діти сміялись, а вчителі не знали, з якого боку до нього зайти і кудою вийти, і впадали в одчай.

Літа минали, а з Ромцьової науки нічого втішного не виходило. Щороку приходилося підлатувати і випрошувати. Аж нарешті з допомогою добрих людей вдалося впхати Ромця до гімназії.

— То вже щось іншого! — сказав радісно Холєва. — То вже, пане добродію, не шевці, не пастухи, а високоосвічені педагоги. Ті вже знають, як учити та як навчити.

Але перша четвертина шкільного року показала, що й серед гімназійнипх педагогів не було добрих фахівців. Ромцьо дістав дуже погані оцінки і то з усіх предметів, окрім руханки, релігії та співу. В цих науках мав добрих учителів і легко виявив свої здібності. І так було до

кінця року. І так було кілька дальших років. Аж нарешті, коли Ромцьо добув до кінця четвертої кляси, директор покликав батька і сказав, що хлопець до гімназійної науки не годиться. Порадив дати сина до якоїсь техніки, найліпше до ремесла. На цей раз ніякі просьби добрих людей не помогли, і Ромцьо дістав відхідне свідоцтво, а разом із тим була перервана дальша наука в гімназії.

Кілька років Ромцьо ходив без діла і ріс, а зажурений батько й печальна мати думали. Директорову раду — дати сина до ремесла — вважали за вияв злобної волі того пана. Думка, що син має бути паном і буде ним, стала їх природнім змислом, як зір чи слух, а щоб доказати, що це таки буде так, а не інак, не допускали хлопця ні до якої фізичної праці, навіть такої, що трапляється при домашнім господарстві поштового урядовця. Ромцьо не врізав собі сам ані скибки хліба. Все робили йому старі. Мати мила йому голову й ноги, а коли Ромцьо приходив додому, то покидала всяку працю і хапаючись подавала йому їжу й була дуже щаслива, коли дитина мала добрий апетит. А як часом траплялось, що Ромцьо менше їв, то мати просила його і плакала, щоб їв більше. У цих випадках батько був дуже заклопотаний і ходив, як хмара, боячись, що з дитиною щось недобре діється.

Але, Богу дякувати, Ромцьо почував себе добре. Як часом і забракло апетиту, то походило це не так із якоїсь хвороби, як з того шемряння в тілі, що нападає юнаків, починавчи від сімнадцяти чи вісімнадцяти років, або й швидше, у залежності від раси, здоров'я і харчів. З цього боку Ромцьо був цілком на своїм місці й досягав добрих успіхів серед дівчат, бо вони більше звертали увагу на його блискучі кучері й гарячі очі, ніж на нікому непотрібні успіхи в науці. Тим більше, що батьки не жалували гроша, щоб гарно й пристойно вдягнути свого сина. А Ромцьо різумівся на модах тонко і до подробиць, кожну новину спостерігав моментально та зараз же застосовував її в себе. Ця тонкість Ромцьового ока й потяг до естетики були для батьків ще одним доказом, що їхній син має безсумнівні заклади панськой вдачі, і вони охоче задовольняли всі його бажання, що торкались цієї матерії.

Батьків це тішило, хоч вони, звичайно, розуміли, що добра одежа ще не робить людину інженером чи доктором і що все таки потрібні школи. Свідоцтво за чотири кляси могло дати синові посаду якогось дрібного урядовця, а не меценаса чи інженера. Цю різницю треба було переступити. Та як? Хіба б сталось якесь диво. І диво сталось!

Одного дня приніс Ромцьо радісну вістку: він їде на еміграцію! До Чехії. Разом із товаришами. Там відразу піде на високу школу і ще дістане стипендію на студії!

Батьки не хотіли вірити. Але Ромцьо мав зовсім певні інформації, а товариші розповіли, як це просто й легко робиться. Треба дістати візу на переїзд до Чехії з метою студій, а переїхавши сховати всі документи і зголоситись до еміґрантського комітету за політичного втікача. Комітет проведе якісь формальності, примістить у високу школу й здобуде відповідну стипендію. Хто не має документу про закінчення середньої школи, тому ця хиба не вадить. Колись має подати відповідне свідоцтво, а як він таке свідоцтво роздобуде, то вже його річ. У кожному разі має досить часу на залагодження цієї справи.

— Благословенна держава і благословенні люди, що таку державу побудували собі — подумали надхненні батьки.

Можна їхати туди і без візи. Хоч не зовсім вигідно, але з погляду еміґраційного відповідніше. Треба перейти Карпати. Тільки мусить еміґрант добре пильнувати, щоб не попастися на очі польським пограничникам, бо ті завертають і радісно б'ють, приспівуючи „Марш, марш Домбровскі, з зємі влоской до польской''. Чеські пограничники без міри ліпші. Вони теж завертають але не людей, тільки свої власні очі, і завертають їх або до неба, або до землі, собі під ноги, або взагалі кудинебудь, тільки не туди, звідки надходить еміґрант. Буває й таке, що навіть показують, як і кудою найлегше пробратися до залізниці. Аби тільки швидше зникав із очей. Справді, благословенні люди.

Тим чи іншим способом Ромцьо опинився в Празі. Там зараз же записали його на права й дали стипендію. Цей успіх піддав йому духу, навіть зробив його зарозумілим, а супроти тих, що по вісім чи більше років полірують гімназійні лавки, навіть глузливим. Повідомляючи батьків про свої досягнення в Празі, Ромцьо написав, що кожний дурень може за вісім років скінчити гімназію й дістатися на права, але нехай котрийсь спробує зробити це так, як він! Мати сміялась від щастя, а батько ще більше. А потім обоє довго радились, що мають дитині післати. І незабаром Ромцьо одержав сало, ковбаси й паку солодких пундиків. Від того часу такі пакунки засилались систематично, і Ромцьо ніколи не мав ніякої перерви в домашній їжі.

Празька доля була прихильна до Ромця ще й з другого боку. Господиня, де він мешкав, була стара вдова, а при ній жила її внучка Боженка, кругла сирітка. Це було чудове дівчатко, і пан доктор (так звали там Ромця) з першого ж дня кинув на неї своє гаряче око.

Боженка була власницею кам'яниці, як єдина спадкоємниця старої вдови. До того мала ясні очі, русяве волосся, була кругленька, рум'яна на виду й завжди весела. Бабуня любила її понад усе в світі. А була ще там стара наймичка Пепічка, що виховала Боженку ще з колиски, говорила їй „ти'', ходила коло неї, як коло розбитого яйця, і тільки нею жила. Заступала Боженці давно померлу матір і одночасно стару, безпомічну та мало до чого здібну бабу. Пепічка керувала всім господарством, мертвим і живим, рухомим і нерухомим. І була найавторитетнішим членом родини. Що сказала, то так і було.

Боженка була вже на порі, коли прийшов Ромцьо. Його блискучі кучері та гарячі очі зробили на неї корисне враження. Таке саме враження зробив Ромцьо і на стару наймичку та бабку, дарма що був „рус".

Початок був дуже добрий, а дальший біг ще ліпший. Старі помалу прийшли до думки, що найкращою парою для їх Боженки був би молодий доктор. З бігом часу ця думка перейшла в переконання, а це потягнуло за собою і певну тактику супроти Ромця. Він почав раз-у-раз діставати різні солодкі печива, приправлені ще солодшими словами й усмішками, а щонеділі на його стіл попадала вепрова печеня з капустою, з ґума-кнедлями й пивом. Спершу ці принади носила йому до кімнати Пепічка, а потім і сама Боженка. Нема що казати, що така тактика дала скоро відповідні наслідки. Хоч які добрі були пундики, що присилала Ромцьові мати, але проти чеського печива вони не могли витримати ніякої конкуренції. Тим більше, що те печиво приносила сама Боженка.

І ось — чудове дівчатко з одного боку, кучерявий доктор із другого, кухонні смакощі й солодощі з третього, а благословенна молодість із усіх боків — утворили незабавки такий милозвучний акорд, що його не можна передати дерев'яними словами моєї мови. Образи, ситуації, емоції!

У зв'язку з цим Ромцьо занедбав на довший час права й перестав відвідувати виклади, а замість того прибрався, як тремп, і з гітарою з одного боку, а з Боженкою з другого, ходив по лісах та нетрях. Там їх лоскотало гаряче сонце, ласкали ніжно-тінні бори, освіжували прозорі ріки та шумні потоки. Нераз із густолісся було чути їх надхненний спів:

„Где домов муй, где домов муй...
Бори шумі по скалінах,
Вода гучі по лучінах..."

У лісових ресторанах молодята поїдали вепрову печеню з капустою і кнедлями, запивали пивом, заїдали солодкими пундиками, начинеми вишнями, черешнями і різними іншими Божими дарами, а по ночах відпочивали у вігвамі, що його Ромцьо носив на плечах і напинав кожного разу там, де їх застукувала ніч. За наїдки й напитки платил Боженка. Гітара, вігвам та тремпове вбрання на докторові були теж пострані за її гроші.

Приємно писати про приємні речі! І було б добре нам і молодому докторові, коли б на світі було завсіди так. А то люди запровадили різні канцелярії та міністерства, що придумані нібито для поліпшення людського життя, а насправді для того, щоб те життя огірчувати. З міністерства прийшло розпорядження, щоб стипендії давати тільки тим студентам, що справді студіюють, а хто цим не займається, не давати нічого. І Ромцьо втратив стипендію. Ще Божа ласка, що він тієї стипендії не так уже й дуже потребував, бо якось непомітно перейшов від спорадичного солодкого печива й неділішньої печені на повне утримання і міг собі сміятись із міністра та його урядовців. І Ромцьо далі записував семестри. І далі з чудовою Боженкою їздив до ближчих і дальших околиць, літом з гітаров, а зимою з лижвами на плечах.

А коли прийшла крайня пора, Ромцьо побрався з Боженкою.

При записі цього акту Боженчині свідки довідались, що доктор Ромцьо не доктор... Це попало на злі язики заздрісних сусідок і зашпилило їх слова в гострі колючки на адресу самої Боженки, бабки, а особливо Пепічки, бо з нею люди не церемонились. Боженка й баба не дуже на ті колючки були чутливі. Відчувала їх боляхе найвразливіша з цієї трійці — стара наймичка. Вона була нестримна, відгризалась і раз-у-раз заходила в сварку. А з тих сварок скоро вийшло наяв, що Ромцьо не тільки не доктор, але навіть не такий студент, як належиться, бо не має матури. Якось і про це злорадні сусідки довідались.

— Таких докторів, дорога Пепічко, в кожнім селі повно! — дратували люди наймичку, — докторують коло гною.

Ромцьова родина збунтувалась. Жінки, підбурені наймичкою, а найбільше таки сама наймичка, пристали до Ромця з настирливими вимогами: зробити матуру і зробити докторат. Ромцьо не сперечався і не противився. Навпаки, запевняв, що то цілком пуста справа, особливо матуральний іспит, і що він це раз-два зробить. Щаслива Боженка відразу повірила, бабця так само, тільки наймичка крутила головою.

Авторитет Ромця впав, тим часом, як після одружіння мало бути якраз навпаки. І коли в скорому часі народилась дитина й виникло питання, яке ім'я їй дати, то голос батька зовсім не був узятий на увагу. Ромцьо хотів, щоб дівчинка звалась Оксаною. А наймичка на це зухвало реготалась і казала, що такого дурного найменя ще ніколи в світі не було.

— Герґот, чоловіче! Наші швабі так биків називають, як ви мені хочете дитину назвати. Я не дозволю смішити перед людьми безневинне писклятко.

З свого боку Пепічка запропонувала Блаженку. Сама мати хотіла, щоб дитина звалась Лібушкою, або Лідушкою, або Мілушкою; уже в цьому трийменні були елементи непевности й слабости. Стара баба тільки всміхалась і казала що то все одно, бо кожне ім'я від Божих святих. Перемогла наймичка.

Одночасно наймичка вп'ялась у Ромця з настирливим домаганням — якнайшвидше скінчити справу з матурою. Боженка тієї матури, сказати по правді, не дуже потребувала; їй досить було Ромця, як такого. Але наймичці ні. І коли вона побачила, що Ромцьо хоче збути справу самими обіцянками, пішла сама до гімназії та безпосередньо від самого директора довідалася. що має Ромцьо зробити, щоб стати до іспиту. Прийшла й розтлумачила Ромцьові. Але той рішуче спротивився. Він твердо заявив, що сам знає, що і де має робити, і що іспит складатиме тільки в українській гімназії. Пепічці було все одно, в якій гімназії, аби тільки той іспит був. Але й до української гімназії Ромцьо не дуже

поспішався, і наймичка примушена була сама туди піти.

Директор сказав, що має дістати від кандидата прохання і якісь документи, що все це піде на розгляд педагогічної ради, бо не можна отак на галай-балай і будь-кого допускати до іспиту, а потім усе направиться до міністерства для одержання дозволу, а ще потім має бути призначена іспитова комісія, а ще потім... а ще потім... Пепічка далі не слухала, бо все перемішалось у голові. Чекала, поки директор не скінчить.

— А той Ромцьо каже, що раз-два! — сказала тяжко пригнічена Пепічка, вийшовши на вулицю.

Для Пепічки настала гаряча пора. Ромцьо був тяжкий до всякої такої акції, не можна було навіть упросити його, щоб написав прохання. Не відмовлявся, але щодня відкладав на завтра. Кілька днів наймичка терпеливо чекала на завтра, а потім узялась за прохання сама. Знайшла собі іншого руса, заплатила йому й з його допомогою виробила всі потрібні папери. Ромцьо мусів був тільки все те попідписувати. Треба правду сказати, що зробив це без відкладу на завтра.

З уваги на те, що попередні студії Ромця не давали йому права бути допущеним до іспиту зрілости, мусів був Ромцьо попереду скласти іспит за вісім кляс гімназії. Вже з попередньої практики наймичка була переконана, що Ромцьо того не втне і що простою дорогою те не піде. І тому взялась за справу по-своєму.

Вдалась знов до того самого руса й договорила його вчити Ромця. Вже першого дня вчитель довідався, що Ромцьове свідоцтво за чотири кляси гімназії вивітрилось на ніщо: Ромцьо таки нічого не знав. Пепічка наробила великого репету. З „люмпом", як вона від якогось часу стала звати екс-доктора Ромця, не хотіла ані говорити, а вчепилась до Боженки, а особливо до баби. Де їх очі були? І що вони собі думають?! Боженка тільки кліпала очима, а баба лагідно всміхалась і казала, що коли Ромцьо нічого не знає, то навчиться, а коли й не навчиться, то теж невелика біда. Аби здоров'я. „Главні вєц здравічко!" Її небіжчик також був дурний до книжки, а проте був з нього дуже порядний чоловік. То тепер люди видумали, що чомусь мають бути школи, а колись за це ніхто не дбав, і було добре.

Ні зким говорити! І Пепічка взялася за справу сама. Коли рус сказав, що не може бути ані мови, щоб до реченця іспитів удалось Ромця підготовити, наймичка пустилась на інші способи. Сказала інструкторові робити, що сила, а сама кинулась розвідувати, хто з учителів гімназії яку вдачу має, яких знайомих та яких приятелів як і чим можна на них вплинути, щоб викликати милосердя до того люмпа. Це була не легка робота. Шкільний сторож, куди Пепічка звернулась по інформації, був дуже важний пан. Авторитет школи беріг більше, ніж сам директор. Тільки після певних подарунків, дозволив собі подати Пепічці деякі інформації, відважуючи слова на вагу золота. З великою скрухою в серці довідалась Пепічка, що нікого з канторів (учителів) не можна злакомити на якісь подарунки. Особливо фізика.

—Порядні люди!—подумала Пепічка.—Тяжко з такими людьми на світі дихати.

Позаписувала собі до кантички прізвища вчителів і всіх їх приятелів. За кілька днів по тім розшукала їх адреси і головна річ, хто чим дихає. А маючи готовий матеріял, скликала родинну раду, разом із паном інструктором. Відкривши нараду, звернулась відразу до нього:

—Буду просити пана інструктора припильнувати, щоб Ромцьо понаписував листи додому. Нехай там пошукають людей, що знають панів професорів та їх приятелів. І треба тих людей благати, нехай вони напишуть сюди і просять усіх, хто знає професорів, щоб допомогли скласти той сакраментський іспит. Гроші на листи дасть баба, а я сама повідношу їх на пошту і буду просити, щоб не пропали, бо в цій республіці нема порядку. А ось тут маєте всіх канторів та їх знайомих. Запишіть собі. Добре б затягнути до справи якогось біскупа. Це ще порядні люди, що залишились на світі.

А звертаючись до Ромця, сказала, що нехай собі не думає, що протекція багато йому поможе. Як не буде вчитись, як не буде вміти, то й папа римський йому не поможе. Особливо нехай налягає на фізику.

—У цього кантора протекції нема! То шкода навіть людей морочити. Треба мати тут! — і показала собі на чоло.

Шкода, шкода, але все таки не завадить спробувати, подумали собі. І другого дня пішла прямо до міністерства. Там розпитала, хто має найбільшу силу над українською гімназією, і дісталась до самого шефа.

З шефом говорила просто й сердечно і цим справила на нього дуже приємне враження. Розповіла всю історію з Ромцьом, описала в трагічних барвах жахливе становище круглої сирітки Боженки, безпомічність її старої баби і додала, що єдиною людиною на світі, що може заступитись за безневинно покривджених людей, є тільки вона, цілком стороння людина, наймичка. Просила щось зробити з тим учителем фізики. Сільська, старочеська мова і статечність Пепічки, а особливо її відданість господарям, дуже зворушили шефа і він запевнив наймичку, що зробить усе, щоб допомогти справі. Узяв свою візитну картку, заадресував на ім'я вчителя і написав:

„Прошу поставитись прихильно до пана Романа Холеви."

Подаючи картку, потиснув наймичці руку і ще раз запевнив її, що допоможе. І відпрівадив аж до дверей.

Вийшовши з міністерства, Пепічка сховала картку в ручну торбинку і сказала:

— Маєш, люмпе!

Тільки не знати було, до кого це стосувалось: до Ромця, чи вчителя фізики. А потім додала:
— У тій республіці є ще порядні люди.

А за якийсь час протекційна машина пішла в рух. На листи, продиктовані Ромцьові інструктором, відгукнулись люди з цілого краю. з усіх воєвідств, близька і далека рідня, усі тітки, усі вуйки і стрийки, усі куми і нанашки.

— Як жиди! сказала захоплена цим видовищем Пепічка. — То по-мойому!

Автори листів обіцяли всяку допомогу і справді встарчились у слові. Список учителів та їх приятелів, що його носила при, собі Пепічка, щодня одержував нові помітки, де акуратно записувалось, хто на відповідного пана має вдарити та як ударити. Наймичка, мов Наполеон, мала ціле поле наступу перед очима і кожночасно знала, що, на яким відтинку, хто робить та як робить і які наслідки та робота має! Дбала, щоб усі відтинки були заповнені. І зі свого боку підштовхувала там, де їй здавалось, що є якась слабина, або небезпека. І скоро Ромцьова справа зробилась головною проблемою в гімназії.

Усі вчителі знали про Ромця. Знали, що він надзвичайний чоловік. Великий патріот,а до того надзвичайно здібний. І що саме через це став жертвою насильства окупантів, що примусили його тікати з рідного краю на чужину — рятувати життя. Вдома більше сидів по криміналах, ніж учився, тож не дивниця, що не зміг своєчасно закінчити гімназії, дармащо надзвичайно здібний та інтеліґентний. У боротьбі за долю рідного краю не дбав про власну долю.

Почались щоденні інтервенції. Головна засада кожної інтервенції була: Україна потребує інтеліґентних робітників. Окупанти намагаються не допустити, щоб ця потреба була задоволена. Залишається самими українцям про це подбати. З цією засадою вчителі були на сто відсотків згідні.

Але Пепічка не дуже вірила русам. І вдарилась до своїх. Секретаріяти партій: соціял-демократів, народніх соціялістів, аграрників та всяких інших політичних спекулянтів стали місцем, де Пепічка з рясними сльозами на очах розповіла про гірку долю круглої сирітки Боженки і про безсердечних канторів із тієї руської гімназії. Партійні діячі по секретаріятах уважно та прихильно вислухували наймиччині скарги, щось записували, викликали телефонами редакції газет, парлямент, сенат, міністерства, — і Пепічка сама бачила, як ціла республіка була її заходами зрушена з рівноваги.

— І все це ради того люмпа! — думала вона і сокрушенно хитала головою.

Хотіла ще піти до кардинала, але подумала і сказала:

— Дасть милосердний Господь, що обійдеться і без нього. А непокоїти святого мужа задля того люмпа — гріх.

На передодні іспиту пішла до вчителя фізики й подала йому візитну картку від міністерства.

Прочитавши картку, учитель сказав:

— Шановна пані! Скажіть, будь ласка, панові шефові, що я до всіх ставлюся дуже прихильно. А Романові Холєві передайте, що я ще ніколи не поставив поганої ноти тому, хто знав. А ще йому скажіть, що коли я вчився, то ніхто ніколи за мене не просив і навіть нікому і в голову таке не прийшло. Ні я, ні мій батько не знали, що є на світі якийсь шеф. Батько мені сказав: будеш, шибенику, учитись, поможу, а не будеш, підеш кози пасти. І кінець. Дай йому, Боже, царство небесне і душенці легко. Був справедливий чоловік.

Вийшовши на вулицю, Пепічка сказала:

— Амінь!

А пройшовши трохи далі, додала:

Той кантор говорить, якби мені з язика брав.

— Люмпе! Що ти з нами зробив? — застогнала, повна розпачу й безнадії.

Вдома сказала інструкторові покинути все а товкти саму фізику. А вже на другий день почались іспити. Фізики ще не було. Були письмові праці. Завдяки старанням наймички та її підручного руса, Ромцьо дістав шахрайки. І численні інтервенції з українського та чеського боку, на щастя, не натрапили на непереможні труднощі. Ромцьові еляборати не були безнадійні. І його допустили до усних іспитів.

На перший іспит прийшла українська мова. Ромцьо одержав питання: Роман. Роман в українській ллітературі. „Гайдамаки" Шевченка.

Під час обдумування Ромцьо перехопив від сусідів шахрайку, вивчив її на пам'ять і став до іспиту, повний певности за майбутній успіх.

— Так скажіть, пане Холєво, шо воно таке роман? — запитав учитель. І вся іспитова комісія вп'ялась цікавими очима в Ромця.

Але Ромцьо не мав найменшої охоти відразу викинути на стіл усі свої вальори і дешево продати дорогий товар. Він чемно кашлянув, усівся вигідніше на стільці, підтягнув на колінах холошні і аж по цій операції подивився на вчителя.

Скажіть, пане Холєво, що таке роман? — повторів учитель своє прохання.

Ромцьо пригадав собі інструктора, що безнастанно товк йому: киньте дяківській тон, говоріть звичайним голосом. Але, вважаючи інструкторову пораду за неприпустиму вульгаризацію науки, Ромцьо вирішив, з огляду на врочистість моменту, піднести голос до найвищого тону, а вимову до співучої деклямації.

— Роман... — і Ромцьо підніс очі до неба. — Роман це коли молодий чоловік і молода дівчина, повні життьових соків, але ще ні разу не зазнали святого почуття кохання, і при взаємнім наближенні одно до одного раптово цим

чуттям запалюються, а письменник ставить їм різні перешкоди на шляху до осягнення їх найвищого щастя, то такий поетичний твір називається романом.

І Ромцьо переможним поглядом оглянув іспитовий стіл. Побачив, що враження зробив колосальне. Директор унурився в папери, що лежали перед ним на столі; учитель, що знав давно цю ходячу між пустунами гімназії дефініцію, почав сильно чухати себе під бородою, а окуляри його асистента блиснули так яскраво, наче за ними були не підсліпуваті очі, а вогні Іванової ночі.

По вікні зашибалась велика чорна муха і раз-у-раз, коли доскакувала до рами, дзижчала і падала вниз. Надворі світило гаряче сонце. Учитель устав, підійшов до вікна, відчинив одну половину і почав ганятись за мухою, підганяючи її хустинкою. Муха наробила ще більшого репету та ще трагічніше забилась по шибі. Ромцьо підскочив до вікна, одним махом роздушив муху і сів. Учитель скривився і собі сів. Тоді подивився на Ромця.

— Може б ви дали якусь поважнішу дефініцію?

— Що, прошу пана професора? — перепитав Ромцьо.

— Чи не знаєте якоїсь поважнішої дефініції, питаюся. Якесь інше визначення? Знаєте?

— Знаю, прошу пана професора.

— Так кажіть. Отже, що таке роман?

— Роман — це коли молодий чоловік і молода дівчина... — затарахкотів знову Ромцьо.

Учитель спинив і спитався:

— Які романи знаєте в українській літературі?

Хтось із-заду шепнув: Фата Морґана.

Ромцьо нащурив вуха... Фата Морґана, шепнули знов.

— Хата моргала! — бадьоро відповів Ромцьо.

Члени іспитової комісії кинули один на одного веселими поглядами. Окуляри асистента блиснули на Ромця яскравим блеском, а сам він розкрив широко рота, вихопив із кишені записника і щось поквапно вписав туди. Учитель нахилився до директора і почав щось гаряче доказувати йому. Директор слухав, як мумія, а потім вимовив тільки одно слово: міністерство...

— Ну, в такім разі маєте ще там „Гайдамаки" Шевченка, – сказав учитель Ромцьові. Читали?

— Так, прошу пана професора.

— То оповідайте.

— Іван Франко народився...

— Гов, гов! — перебив його вчитель. — Я питаюся вас, пане Холєво, про „Гайдамаки" Шевченка, а не про Франка. Про „Гайдамаки". Чуєте?

— Так, прошу пана професора.

— То говоріть.

— Іван Франко народився в Нагуєвичах Дрогобицького повіту.

— Пане Холєво! Ви, здається, жартуєте? Ви маєте переказати нам зміст „Гайдамаків". Про Франка я вас не питаюся. Говоріть про „Гайдамаки". Прошу.

—Іван Франко народився в селі Нагуєвичах Дрого..

— Явже цього не розумію! — сказав розпучливо учитель, звертаючись до директора.

— Нехай говорить про Франка, — розпорядився директор.

Учитель подивився на директора, потім у землю, а потім на Ромця.

— Добре. Говоріть про Франка.

— Іван Франко народився в селі Нагуєвичах, Дрогобицького повіту. Він мав батька, що працював у кузні. І іскри, що сипались із-під батьківського молота, запалили в серці майбутнього поета вогонь до праці, вогонь до свого народу.

На цьому Ромцьо скінчив і витер хустинкою піт із чола.

— Кажіть, кажіть далі, — попросив учитель.

— Іван Франко народився в селі Нагуєвичах Дрогобицького... — і Ромцьо повторив ще раз свою славну тираду.

На цьому іспит з української літератури скінчився.

До всесвітньой літератури не дійшло. Комісія відмовилась від цього матеріялу і сказала Ромцьові складати політичну історію. На щастя, цю історію розповів Ромцьові сам учитель, бо страх не любив, як йому плутали подій, факти і осіб. Мав цукрову хворбу, а від нервування відсоток цукру шаленно скакав догори.

А потім прийшла географія.

Перше питання: ріки в Україні. Тут Ромцьо виявив велику сміливість, перетворивши Україну в Сахару. Ні одної річки! Здивований учитель аж скрикнув:

— То як? То Дніпро вже не річка?!

— Річка, прошу пана професора.

— Ну, а Дністер що?

— Також річка, прошу пана професора.

— То чому ж кажете, що в Україні нема річок? А які ще ріки знаєте?

— Тернавку, прошу пана професора.

— Не чув. А де вона?

— У Рахнівці, прошу пана професора, звідки мої мамця.

Учитель махнув зневажливо рукою.

— А які знаєте гори в Україні?

Ромцьо нервово засмикав холошні

— Ну, Кар... Кар... Ну!— підбадьорував Ромця учитель.

— Карпати! — сказав Ромцьо і з досади махнув рукою.

Потім перейшли на господарську географію. Ця пішла легко. Ромцьо сказав, що в Україні ростуть жито і пшениця, яблука і груші, вишні і черешні, часник і цибуля, а з тварин водяться коні і корови, барани і вівці, свині і собаки, коти і миші, качки і гуси. Це пішло легко.

Потім учитель попросив Ромця до мапи.

— Скажіть, пане Холєво, що це за край? — і показав на Рурщину.

Ромцьо нагнувся до мапи, вдивлявся пильно в показане місце, довго водив очима, але пізнати не міг.

— Ну, Рурр... Руррр... — почав знову бадьорити вчитель.

— Рур! — прошу пана професора.

— Та не Рур, а Рурщина!

— Рація, Рурщина!

— Добре. А чим ця Рурщина відома?

Ромцьо не знав.

Учитель мав до бідного земляка батьківський сантимент і придумав хитрий спосіб навести його на бажану відповідь:

— Слухайте, пане Холєво, що я вам скажу. От уявіть собі, що ви сіли на літака і, скажім, перелітаєте вночі понад Рурщиною. Що ви там побачите?

— Рурщину, прошу пана професора.

— Зовсім правильно. А ще що? На самій Рурщині?

— Люде, прошу пана професора.

— Ну, людей вночі не побачите. Навіть удень тяжко. Нота бене, що будете летіти високо. Ви побачите щось інше, а саме побачите численні... ну? Численні вог... вог... ну!

Але Ромцьо не зміг збагнути, що за численні „вог" він побачить, і не відважився повторити.

— Та ж побачите численні вогні!

— Рація, прошу пана професора. Побачу численні вогні.

— Дбре! А що це за вогні? від чого?

— Від нічних локалів, прошу пана професора.

Учитель, заскочений цією відповіддю, безрадно подивився на колеґ, але зараз же схопився і сказав:

— Добре! Воно не без того. Але головно від чого?

Ромцьо не знав.

— Від ґут, пане Холєво!

— Рація! Від ґут, — повторив Ромцьо.

— Добре! Це ви знаєте.

Далі вчитель не питався.

З інших предметів не пішло так гладко. І дальший день іспитів почався з дуже хмурними виглядами. У цей день мала бути фізика. І коли черга дійшла до неї, то стало зовсім темно.

Міністерство занепокоїлось. До гімназії телефонували у справі якихось протоколів, а при цьому запитались, як там ідуть іспити. Директор у тривожному настрої прибіг до іспитової залі.

Якраз почалась Ромцьова фізика.

— Так скажіть, пане Холєво, що воно таке швидкість? Отут маєте в білеті: „Швидкість рівномірного руху", — запитав учитель, положивши Ромцьові руку на плече.

Підбадьорений цим рухом, Ромцьо відразу очутився від страху, що напав був на нього перед тим, і радісно подивився професорові в очі.

Так що таке скорість? — повторив учитель.

— Та скорість, прошу пана професора.

Учитель узяв руку з плеча і вчепився нею за ґудзика.

— Добре,але що воно таке? Який елемент руху, або скажім ясніше, який елемент кінематики називаємо цим терміном? Розумієте, що я кажу? Кінематики, або коли хочете, форономії. Розумієте?

— Розумію, прошу пана професора.

— То, кажіть, що таке скорість?

— Скорість це коли хтось дуже скоро ходить, прошу пана професора.

Учитель розвів безпомічно руками... Тоді підступив директор.

— Дивіться, пане Холєво: від Праги до Чорнопсів п'ятнадцять кілометрів. Цю дорогу я проходжу за три години. Що на це скажете?

— Пан директор дуже добре ходять.

— Добре чи не добре, не в тому річ. Але що я при тому роблю?

— Махаєте ногами, прошу пана директора.

Після цього директор передав справу знов у руки вчителя.

— Підемо трохи далі, — сказав учитель. — Скажіть, пане Холєво, про що говорить закон Бойля й Маріота?

— Не лякайте мені кандидатів, пане профсоре, зтиха завважив директор, — річ не в тім, хто винайшов закон, а в суті закону.

— Так скажіть, пане Холєво, яка суть закону Бойля й Маріота? — повторив учитель запит.

—Ромцьо не хотів після перших добрих відповідей псувати враження й почав хитрувати, кажучи, що не може висловитись.

— В такім разі розіб'ємо питання на кусники. Скажіть, про які саме тіла говорить цей закон?

— Про тіла, прошу пана професора.

— Але які?

Ромцьо не міг висловитись і тяжко мукав, шукаючи відповідних слів.

— Ну, поможу вам, — сказав учитель. — Цей закон говорить про гази.

— Цей закон говорить про гази, — повторив Ромцьо.

— Але що саме?

Ромцьо не знав.

— То хоч скажіть, що таке газ?

Ромцьо схопився за серце.

— Прошу пана професора, я маю пальпітацію серця!

— Я знаю. А ви ліпше скажіть, які гази знаєте?

Ромцьо густо почервонів.

— Ну, назвіть якийнебудь газ. Будь-який. То все одно.

Ромцьо ще більше почервонів і легко посміхнувся.

— Кажіть же. Та ж знаєте. Назвіть перший-ліпший. Ну!

— Сморід, — прошептав Ромцьо і ще більше засоромився.

Учитель вибаньчив очі. Довгим поглядом подивився на Ромця, але нічого не сказав. Узяв від нього білет.

— Маєте ще тут „Скорість світла й способи її обчислення". Отже, яку скорість має світло?

(Продовження на сторінці 16-й.)

Д. СОЛОВЕЙ

На перехресті чужих доріг...

Осінь року 1944...

Увечорі, стомлений та розбитий, лежу на ліжкові в кімнаті нічлігового будинку міста Відня на Генсляхер штрасе ч.3. У голові — хаос думок. Навкруги шаліє страшний гураган війни, який поза твоїм бажанням, неначе дерево з корінням, вирвав тебе з твого рідного й дорогого тобі оточення й ґрунту, відірвав від рідних, від близьких, від накращих твоїх друзів і ось уже довший час нестримно несе тебе, як оте перекотиполе, у вир страшного невідомого. Усе тут вороже тобі й чуже!.. Ти жебрак, ти парій... Але протистати тій страшній живловій силі, яка несе тебе у вир катастроф, — ти безсилий...

Уже зійшлися люди на ночівлю. Гомін, сперечання на різних мовах, а найбільше — на російській: тут багато росіян — старих еміґрантів. І раптом у протилежному від мене кутку якийсь росіянин зчепився з українцем. Один говорить по-російському, другий по-українському. Обидва — голосно, а росіянин — з неприхованим роздратуванням і свідомістю фаворизованого в якийсь мірі становища: власівський рух ставав саме тоді на твердіші ноги.

Мимоволі прислухаюся до тої розмови. Бачу: прислухаються й інші,а дехто навіть підходить ближче. Починається словесний бій. Росіянин кричить:

— Розвалили Росію в 1917 році! А хто? Це ж ви, ви, ви!.. Бо де ж таки: Україна,бач, захотіла сво- бо-ди! — із сарказмом підкреслює він це слово. — А Кавказ — і собі, Білорусь — собі, всі собі, — нема, щоб за „общеє дєло!..” А більшовики з жидами — хап! та й придушили всіх! Як вовк ягняток!..

— Ну, що ж? ми домагалися собі свободи, — відповідає його співрозмовник-українець.

— Якої ж вам треба було ще свободи!? —гарячиться росіянин. — Хіба при царі було погано? Якби я так жив, як жили мої батьки при царі, то я б тільки Бога хвалив!

— Ну, звісно, декому за царя було й занадто добре, а декому було таки й зовсім погано. Ніде правди діти, нам, українцям, було таки дуже погано, тому ми й боролися за самостійність. Бо ще Шевченко казав: „У своїй хаті — своя правда і сила, і воля!”

— Та я не розумію, про яку, власне, самостійність може йти тут мова? Я ось сам українець, я вчився в полтавському кадетському корпусі, але мені та самостійність нідочого. Розумієте? Ні-до-чого!..

— Немає нічого дивного! Який же ви українець, коли жодного слова не вмієте по-українському сказати!? Цілком зрозуміло, що вам ніякої самостійности України й не потрібно! Ви ж бо росіянин. А нам, українцям, кого Росія гнітила національно, чий розвиток вона всіма способами затримувала, чиї багатства вона визискувала для себе, залишаючи нас у темноті, бруді та злиднях, — самостійність потрібна! Потрібна, як повітря! Потрібна для того, щоб наш розвиток не придушували більше московські кайдани. Потрібна для того, щоб нас не визискувала московська колоніяльна система. Тому ми й змагаємося, щоб зробити Україну самостійною знову.

— Самостійною знову?!

— Так, знову!

— Хі-хі!.. І коли це вона, ота ваша Україна, була самостійною? Та ніколи! Це ж ваша видум-ка! Хіба ми не знаємо, що спершу оту вашу Україну татари мали за свою, потім поляки, а згодом вона до Росії перейшла, їй належала!..

— Ну, це вже дурниця!

— Як це дурниця?!

— Та так. Україна була самостійною. згадаймо часи київських князів. Зга...

— Та підождіть, підождіть! Та це ж ви привласнюєте собі історію Росії!

— Нічого ми не привласнюємо! Київські князі — це українські князі. Адже князювали вони у Києві, а не в Москві. В Україні, а не в Московщині. Не ми вашу історію привласнили, а ви нашу! Була Україна самостійна і за Богдана Хмельницького, поки ваша підступна Москва не вкрала тієї самостійности. Була Україна самостійна і за часів Центральної Ради та Директорії. Але й тут Московщина приклала усіх старань, щоб знищити її самостійність. Постаралися тут і більшовики й білогвардійці.

— Ну, добре! Ну, гаразд! Підождіть же! Так ви хочете самостійности?

— Так, ми за це боремося.

— То для цього ж треба спершу більшовиків знищити! Так? Чи ні?

— Та так.

— А щоб знищити більшовиків, то треба ж об'єднано виступати. Одна ж бо справа вдарити долонею з розставленими пальцями, і зовсім інше діло вдарити стиснутим кулаком. А тому треба зараз об'єднатися навкруги Власова для боротьби з більшовиками. А поборемо більшовиків, тоді будемо говорити й про самостійність окремих народів.

— Е ні! Не тоді балакать про самостійність, а тільки тепер! Те-пер!

— Та зрозумійте ж, нарешті, що не можна ж ділити шкуру невбитого ведмедя!

— При чім тут шкура ведмедя? Ви хочете, щоб так було, як під сонцем сталінської конституції! Ось, наприклад, житловий кооператив будує дім для своїх членів. Петро, Павло,Прокіп, Панас зі шкіри лізуть та вносять гроші на будівництво, бо їм нема де жити. Закінчили, побудували. Раптом ключі до кватир одержують... Ванька, Ільїч, Мойсей тощо, що й членами житлокооперативу до вчорашнього дня не бу-

ли... Ні, голубчику, годі! Треба, щоб була ґарантія того, що наші бажання будуть задоволені. От і все!

— Та яких же вам треба ґарантій?! Закінчимо боротьбу, знищимо більшовиків, тоді й робіть собі самостійність, хай їй...

— Так отож, щоб бути певним, що в нас буде самостійність, а не „хай їй", ми й хочемо мати свій уряд, своє військо, своє керівництво. А там уже нехай наше та ваше керівництво домовляться і діють разом, якщо це потрібно.

— Ну, от, ви знову починаєте! Сказано, — упертий хахол! Та ви ж знову розвалите всю роботу! Зрозумійте, що зараз мусить бути централізація й об'єднання усіх сил. Ви розумієте це слово: цен-тра-лі-зація й об'єднання!?

— Поперше, я не хахол, а українець. Я ж вас кацапом не називаю, чого ж ви мене ображаєте? Подруге, ми не проти об'єднання сил, але ми за ґарантії. Розумієте: за ґа-ран-тії! Не дурно ж український народ давно вже на підставі гіркого життьового досвіду склав приказку: „З москалем дружи, а камінь за пазухою держи". Бо... всього можна сподіватися. Навчили вже!...

— Ґарантії, ґарантії... Завчили собі!Та яких же вам у біса ще ґарантій треба? Вам же ясно сказано: матимете самостійність. Чого вам ще треба?

— Що там „сказано"!Хіба це гарантії? Якби вас було сто тисяч грошей, а я обідранець, голяк, у якого в гаманці немає й копійки, попросив би у вас позичити мені сто тисяч. То ви б мені їх позичили, не маючи будь-якої ґарантії, що я їх поверну вам? Ви, певно, не наважилися б позичити мені одної тисячі, хоча б і під вексель.

— Та то зовсім інша справа!

— Зовсім не „інша справа". Адже ви хочете, щоб люди не гроші, а життя своє віддавали і все це без нічого, без ніякої ґарантії, що вони матимуть за це для своєї країни свободу!

— Та про свій устрій, про свою свободу будуть внрішати вже самі народи по закінченні боротьби. Ми з вами тут вирішати не будемо і не можемо, бо не маємо на це права.

— Цікаво, чому це так? Як боротися та вмирати на полі бою, то — це наше право. А як заздалегідь намічати собі ясну мету боротьби — свободу своєї країни, самостійне її існування, то це виходить, не наше право, це хтось за нас вирішатиме. Е-е, ні, голубчику! Боротьба спільним фронтом — річ конче потрібна. Але ясність конечної мети і справжні ґарантії, що тебе не обшахрають — це вже основна передумова.

— Та вам же кажуть, що ви матимете собі самостійність. Треба ж вірити! Це ж не на вітер говоритмся! А покищо — треба всім разом боротися за спільне звільнення, за спільне добро.

— Вірити? Кому вірити?!... І що це за „спільне добро"? Адже Катерина Друга, знищуючи рештки свобід українського народу, теж говорила про „общеє добро". Адже Денікін, борючися за „общеє дєло", не шукав спілки з нашою Директорією, а пішов придушувати українську державу, бо не дурно ж на його паперових грошах було надруковано: „Єдіная нєдєлімая Россія"! А генерал Май- Маєвський, захопивши у 1919 році Полтаву та Харків, перш за все видав свій „славетний" наказ число 22 про позбавлення українських шкіл не лише державного утримання, а й утримання із земськеї каси, цебто з каси, гроші до якої внесли самі селяни. Більшовики ж оголосили навіть „самоопрєдєлєніє вплоть до отедєлєнія" і утворили УРСР, але... швидко додали до УРСР хвостика — „невід'ємна частина СРСР"... Отож — царі нас нищили, і російська інтеліґенція у своїй масі допомагала їм. Тимчасовий „демократичний" уряд Керенського збирався нищити, та, поки не набув сили, всіма засобами гальмував наше пробудження й зростання, а російсько інтеліґенція допомагала йому. Білогвардійці так само зброєю придушували нас. Нарешті, московські більшовики, ставши у владі, зробилися страшними катами українського народу і винищили мільйони українців протягом лише 1932-1933 років, хоч у своїй конституції понаписували багатенько солоденьких підсахаринених словечок... Кому ж з вас можна вірити?!...

— Та ми ж не більшовики, не цар, не...

— Е, ні, ні, ні! Не віримо й усе. Гарантуй! А ви не тільки не хочете ґарантувати, а навіть не хочете, щоб ясно було сказане, за що ми будемо разом з вами боротися.

— То ви звичайнісінькі вороги об'єднання! Та ви боретеся не проти більшовиків, а проти єдиного антибільшовицького фронту! Та ви... Та вас тут же, сьогодні ж задушать, якщо ви...

— Та не дуже, не дуже! Заспокойтеся. Нащо так кричати? Цим ви нас не переконаєте, не залякаєте і не спровокуєте. Ми будемо боротися проти окупантів нашої Батьківщини, ми віддамо, коли треба буде, своє життя, але за свою, а не за чужу волю; за свою, а не за вашу державну самостійність; за своє, а не за чуже й вороже нам добро. Ми хочемо, щоб наш народ мав змогу жити й розвиватися так же вільно, як живуть і розвиваються інші вільні народи. Ми не хочемо нікого гнітити, але не хочемо, щоб і нас гнітили. Отже — ми об'єднаємося з кожним народом і будемо йому допомагати, якщо він допомагатиме нам, якщо він не буде мріяти про наше поневолення, не буде зазіхати на наше добро. Я чув, як у концтаборі в Штрасгофі один старий чоловік докоряв молодому парубкові, що не хотів добровільно записуватися до війська, про що закликали в таборі якісь військові. Він казав: „Наші хлопці, голі й босі, боронять Карпати. Вони груди свої з-за смерек під кулі підставляють, а ти що?! Ти від війська ховаєшся, шукаєш собі затишного місця?" А той парубок йому: „То це ж не наше військо! А що я собі у ньому виборю? І чи дадуть мені те, що я собі виборю?" — І старий замовк. Отож, Ґарантуй без підступства, без ошуканства. Тоді й сила буде, і завзяття, і спільність, і єдиний міцний ку-

лак... А поки ви хитруєте, поки ви вовчу думку маєте — нам нема про що з вами розмовляти...

***

Минули роки. Багато, дуже багато дечого змінилося. І змінилося так кардинально, що навіть найбільші тодішні фантасти не змогли цього уявити. Та не змінилося одно, бо не знайшло собі розв'язання. Це — українсько-російське питання. Питання сусідського українсько-російського співжиття, але на новому принципі — суверенности, рівноправности. І та пристрасна суперечка у Відні, свідком і мовчазним слухачем якої нам довелося бути й окремі вирази якої ми собі тоді занотували разом з уривками деяких власних тодішніх думок, — продовжується й досі на різних еміґраційних перехрестях та в різних варіянтах, де стежки цих двох етнічних еміґрацій перетинаються.

Відбувається ця суперечка й дома. Але там в умовах зовсім не однакових можливостей, і не в сприятливих саме для українського народу. Відбувається вона там в інших та жорстоких формах боротьби, боротьби іншими засобами. І коштує вона українському народові вже багато мільйонів людського життя й незлічимих культурних та матеріяльних втрат.

І буде продовжуватися доти, доки кайдани, що ними підступно й ґвалтовно прикуто український народ до московського державного воза, не будуть розбиті. А час на це прийде! Бо життя ж іде вперед, а не назад. Та тільки все нове й живе народжується в муках.

М. РИЛЬСЬКИЙ

УКРАЇНІ

Тебе — від ніжного світанку
Аж по останні смертні дні —
Не як дитя, не як коханку
І навіть не як матір — ні! —
Тебе, як вітер у неволі,
Тебе, як сонце у гробу,
Як власні радощі і болі,
Як власну юність і журбу,
Як стиски серця в час прощання,
Як втому наболілих ніг,
Що після довгого вигнання
На отчий клоняться поріг,
Як слово хорого дитяти,
Як просинь дальної мети,
Як тінь, котрої не впіймати
І від котрої не втекти,
Як огник в непроглядній ночі,
Як трепет щастя навесні,
Як сльози радісні жіночі
У благовісній тишині, —
Тебе ношу я в грудях темних
І в невсипущому мозку,
Мою найкращу з дум наземних,
Жагу й любов мою палку.
Ласкаве небо, грім залізний,
Була ти, будеш і єси!
Тобі, тобі, моя вітчизно,
У серці дзвонять голоси.

Л. ДАЛЕКА

ОЛ. НЕПРИЦЬКОМУ-ГРАНОВСЬКОМУ

В життя буденне, у дрібноту днів
Влилася радість відгуками казки,
Прогнала млу і вслід така є ласка,
Така світлінь по стежці, по трудній!

Ляндшафт змінивсь і втомленим очам
Відкрив далин краї поголубілі.
Бажання зводять руки вгору білі,
Щоб час у леті в тому не прочах.

За океаном прерії й міста,
І там десь Ви. В чужій країні тій
Почесний труд взяли Ви на рамена,

Та знаю я із Вашого листа,
Що в колі Ваших дум, чуттів і мрій
Малий куток (казковий!) є для мене,

Олександер Антонович Мартиненко

До 60-ліття майстра оперової сцени

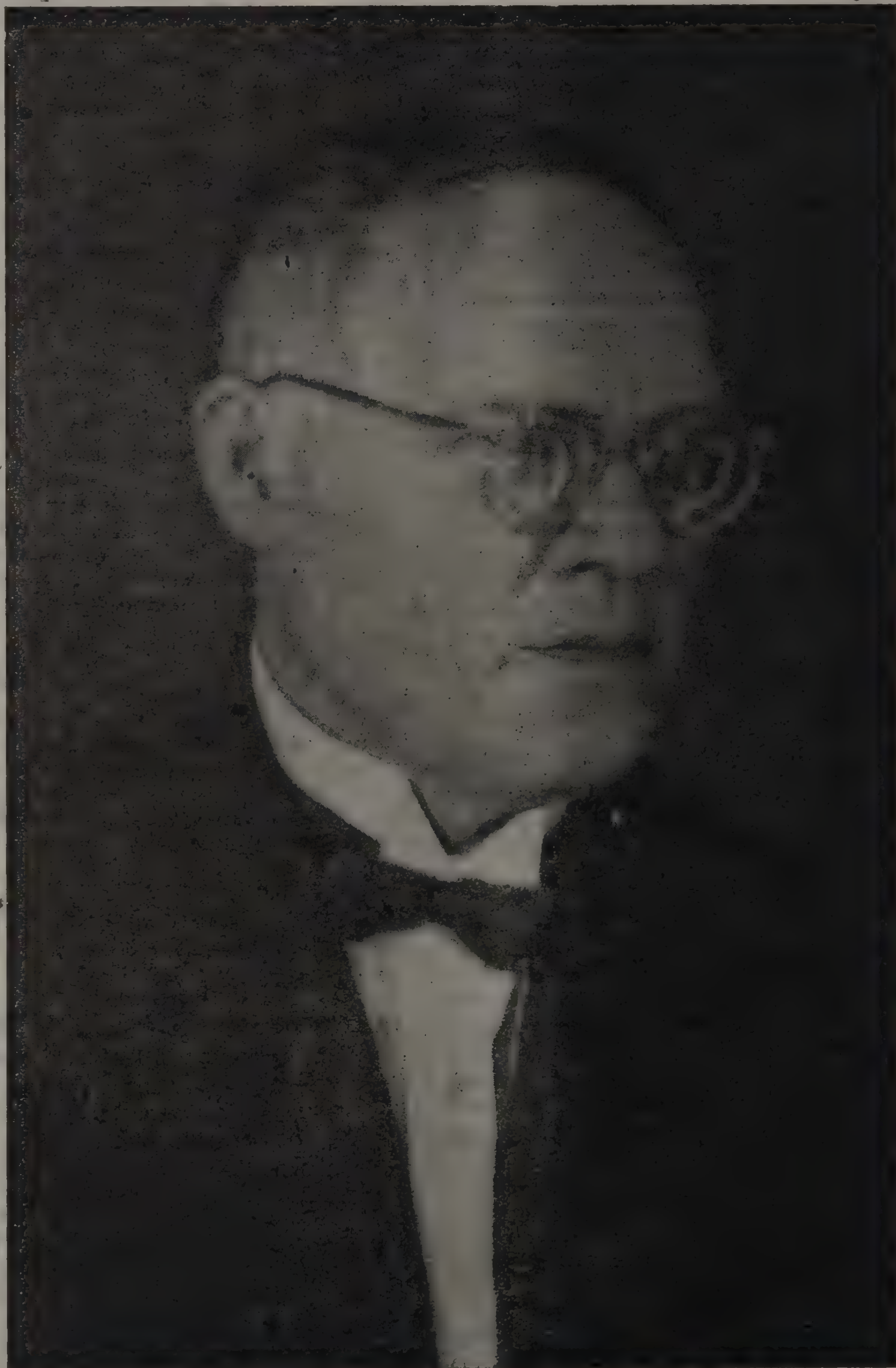
Олександер Антонович Мартиненко народився 27-го жовтня 1895 року в Полтаві, де здобув середню освіту і 16-літнім юнаком вступив до українського співочого т-ва „Баян". Диригентом хору цього товариства був у той час відомий диригент Ф. Попадич.

У 1914 р. О. М. вступив до вокального відділу Імператорської музичної школи в Полтаві, де вчився співу у відомого італійського баритона проф. Роберто Таманті включне до 1918 р.

Вивчаючи спів виступав на концертах Українського клюбу, в полтавськім театрі ім. Гоголя, на вчительських з'їздах, в просвітянських та робітничих організаціях, тощо. Серед виступів відбувся й перший його виступ в опері М. Аркаса „Катерина", у ролі батька, за яку 22-літній юнак одержав надзвичайно прихильну критику.

В перших роках радянської окупації України працював інструктором позашкільної освіти в м. Кременчузі, де настирливо пропагував українську думу і пісню. У 1921 р. вступив до Київської консерваторії, де вчився співу у проф. О. Шперлінг та Цвіткова. Треба сказати, що О. М. у 1922 р. був одним з найперших, що пробили дорогу українській пісні в репертуар, бо до того часу в наслідок великого засилля російських педагогів у Київській консерваторії, українську пісню не було допущено, ні по клясах, ні по концертах консерваторії.

Професори консерваторії відразу оцінили, що О. М. мав всі данні для оперової сцени. Небажання їх втратити одного з кращих студентів з одного боку та рішуча постава Олександра Антоновича в українському репертуарі спричинилися до того, що український репертуар пролунав на концертах консерваторії, а свідоме українське студентство щиро вітало й підтримало ці його цінні початки.

Закінчивши курс консерваторії у 1925 році, О. М. за великим конкурсом був принятий до столичної опери в Харкові.

Сезон 1925-26 р. співав у Харкові, сезон1926-27 р. — в Одеській опері, сезон 1927-28 р. знову в Харківській опері.

Тяжка хвороба очей у 1928 р. змусила його перейти на тимчасову інвалідність. У 1931 роцівін знову повертається до опери і сім років працює у Ворошиловградському оперовому театрі, від 1938-го по 1940 рік — у Вінницькій опері, сезон 1940-41 р. — в опері м. Сталіне, а з 1941 по 1943 р. — у Київській опері.

Улюбленими його партіями були Ріґолетто, Амонасро („Аїда"), Демон, Мазепа, Кармелюк (опери В. Костенка), Борис Годунов та інші. Маючи біля 50-ти партій у свойому репертуарі, О. Мартиненко працював одночасно над піснею та романсом і набув величезний концертовий репертуар.

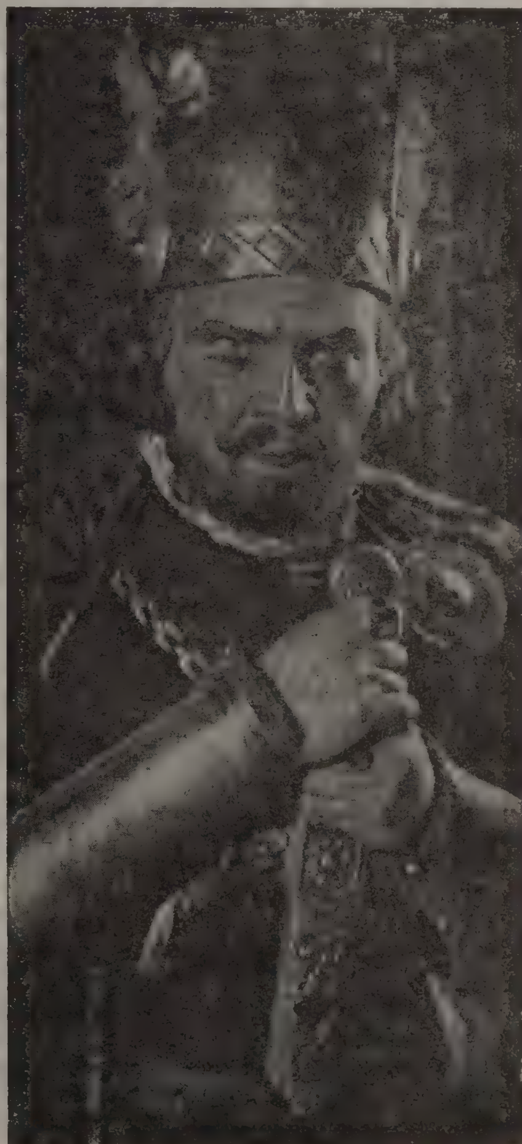
Перебуваючи в еміґрації в Европі від 1943-го по 1950-й рік, О. Мартиненко займався поруч концертової діяльности й педагогічною працею. З концертами виступав у Відні, Берліні, Мюнхені та інших містах. З діяльности в цей час особливо варт відмітити концерти на тему „Шевченко в музиці, що складалися з творів українських та закордонних композиторів.

Переїхавши до США (Міннеаполіс), О. А. продовжує й далі виступати з концертами та продовжує свою педагогічну діяльність.

Тяжка хвороба очей, що давала весь час себе відчувати ще від 1928 року, після переїзду до США, поновилась з новою силою. Олександер Антонович остаточно втратив зір, але й це не припинило його плідної мистецької діяльности. Шестидесятилітній майстер оперової сцени має за собою світлий шлях, не тільки як співак-концертант та педагог-вокаліст, але й як громадський діяч. З цього погляду його діяльність, коли він відбув цілий ряд своїх виступів виключно в благодійних цілях (допомога церквам, допомога старим ветеранам, тощо), заслуговує бути

О. Мартиненко в ролі Амонасро, опера „Аїда", музика Верді.

О. Мартиненко в ролі Тельрамунда, „Лоєнгрін"

відзначена якнайбільше гуманною, тим більше, що він сам, у наслідок втрати зору, перший мав право на подібну допомогу.

60-ліття Олександра Антоновича припадає саме в то час, коли „по тому боці'' намагаються остаточно затушкувати справу розмосковлення опери в Харкові у 1925-му році (включно до вистави „Івана Сусаніна'' з нагоди цього ювілею). Проти затушкування цієї дати виступає ,як найпереконливіший доказ жива творча діяльність Олександра Антоновича Мартиненка в українській опері ще в 1925-му році, як одного із зачителів українського сучасного оперового мистецтва.

В. Ревуцький

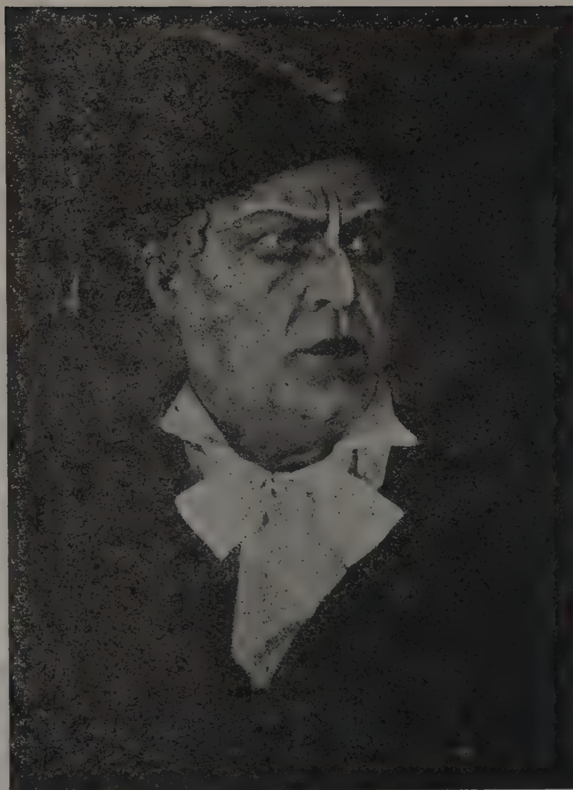
Дорогий читачу!

Це число виходить з тижневим запізненням. Сталося це тому, що я не маю власного складача — складачі ж, які обіцяли мені вискладати число, були так перевантажені працею, що не могли того зробити, а свого складача нема де взяти: лише в Торонті є зараз місце на трьох українських складачів.

Отже, довелось закачати рукави і складати самому... А роблю я це вперше в житті, бо досі я на лінотипи тільки дивився. То й не дивуйтесь, що я не встиг на час. Дуже мні прикро це робити, бо нема часу, та мушу: нанявсь — продавсь...

Вірю, що наступне число вийде вчасно.

П. Волиняк

О. Мартиненко в ролі Скарпіа, „Тоска".

ДОКТОР РОМАН ХОЛЄВА

(Продовження з сторінки 10-ї.)

Розуміється, у порожнечі. Скільки кілометрів? Кажть швидче. Це й дитина знає.

— Два! — випалив Ромцьо і злякався.

— Давайте більше. Не скупіться так, пане Хоялєво, — пожартував учитель.

— Три!

— Ще більше!

— Чотири!

— Ще!

Але Ромцьо не хотів дати вже ані пів метра більше.

— Знаєте, чоловіче, скільки? — Учитель підійшов ближче й нахилився до самого Ромцьового обличчя. — Триста тисяч кілометрів!

— Та де? — не повірив Ромцьо.

— Бігме, Боже! — поклявся вчитель.

Обличчя всіх присутніх засяяли від веселої усмішки.

— А тепер скажіть, як про це люди довідались. Подумайте собі, — і відійшов до стола, налив з карафки води, вийняв із кишені коробочку, а з неї білу квасолинку, проковтнув, запив водою і вийшов на свіже повітря, бо теж дістав сильну пальпітацію серця.

Коли вернувся, то Ромцьо вже знав, дістав шахрайку.

— Так як би ви обчислили скорість світла, пане Холєво?

— Беру собі Венеру і обсервую її.

Професор видивився на Ромця.

— Венеру?

— Так прошу пана професора. Беру собі Венеру і обсервую її.

— То аж по матурі, пане Холєво.

Ромцьо не зрозумів і знов сказав:

— Беру собі Венеру і обсервую її.

— Та не Венеру! — вже знервувався вчитель.

— Нехай уже буде Венера, — вмішався директор.

— Добре, нехай буде Венера. Так що робите?

— Беру собі Венеру і обсервую її.

— А що ж далі?

— Обсервую...

Учитель махнув рукою.

— Добрі вправи, пане Холєво, тільки не з фізики. А що це за Венера така?

— Богиня хоріб! — сміливо відрубав Ромцьо.

Учитель сказав директорові, що не знає, про що більше питати. Але директор не втратив надії і взявся за іспит сам.

— Скажіть, пане Холєво, що це? — і показав на жарівку, що звисала зі стелі.

Ромцьо підніс голову в напрямку пальця.

— Пан директор може про жарівку питають?
— Якраз про неї. Чому вона світить.
Ромцьо ще роз подивився на жарівку.
— Прошу пана директора, вона не світить.
— Тепер не світить. Але коли покрутити отам за вимикача, то засвітить. От покрутіть.
Ромцьо підійшов і покрутив. Жарівка справді засвітилась.
— От бачите, що світиться. А чому світиться?
— Бо я, прошу пана директора, покрутив за он того ґудзика.
— Від того, що ви покрутили за ґудзика?
— Так прошу пана директора.
— А як би покрутили на собі якогось ґудзика, то щось засвітиться?
— Ні, прошу пана директора, — усміхаючись, відповів Ромцьо.
— А чому ж жарівка світиться?
— Бо вона жарівка, прошу пана директора.
— Правильно! — вихопився надхненно учитель, — це дуже дотепний чоловік, прошу пана директора.
Директор почервонів і здав позиції.
Того самого дня відбулась учительська нарада і тривала довгі години. Найбільше часу забрала Ромцьова проблема. Директор дуже боронив Ромця, але вчителі були вперті і не хотіли ніяк податись, особливо викладач фізики, що при цьому кілька разів дістав був пальпітацію серця і повипивав усі квасолі. Тому вислід був печальний: Ромцьо не склав іспиту.
Коли по нараді вчителі вийшли, то побачили на коридорі багато людей. Це були головним чином заступники інтересів Ромця. До фізика підбіг якийсь пан і назвав себе доктором.
— Як там, пане професоре, Роман Холєва?
— Погано.
— Ов! Може не склав іспиту?
— Не склав.
— Не може бути, пане професоре.
Учитель видивився на доктора.
— Як не вірите, то зверніться до директора.
— А, Боже! А чому ж не склав, пане професоре?
— Не знав.
— Алеж він був сильно підкутий, пане професоре.
— Та як сильно, коли на питання, яку швидкість має світло, знаєте, що відповів?
— Що?
— Два кілометри!
— Ай-яй-яй! Аж два кілометри? Здурів чоловік, але не дивуйтеся, пане професоре. Він має абсольовані права, а крім того жінку, то може легко втратити розум і дігнати швидкість світла не тільки до двох, але й до трьох кілометрів.
— Він так і зробив, пане докторе.
— Ну, то вже справді тяжко. А не можна б якось направити справу, пане професоре?
— Тільки вища сила, віс майор!
— А саме?
— Якась партія!

***

На другий день Пепічка, повна розпуки, а ще більше неприхованої злости, побігла до міністерства, до шефа секції.
— Знаю вже, знаю, пані, — сказав той, побачивши Пепічку і відступивши далі поза стіл, — але дуже прошу не турбуватись. Ваш випадок справді тяжкий, але ми зробимо інакше. Для таких калік буде скоро заведена спеціяльна комісія, і нехай пан Холєва подає туди прохання. Буде складати іспит разом із болгарами сербами, турками та іншими слов'янами. Там то піде легко. Раз-два!
На цей раз слова шефа справдились. За якийсь місяць Ромцьо склав блискуче всі іспити — передматуральні і матуральні — і вибився на перше місце серед інших слов'ян. З китицею розкішних квітів, принесених йому Боженкою до іспитової залі і поданих маленькими руцями самої Блаженки, ішов додому, як переможний Юлій Цезар до Риму.
За ним безпосередньо йшла Пепічка з підручним русом і, дійшовши до кам'яниці, почала неспокійно оглядатись на всі сторони, маючи непереможне бажання показати язика кожній сусідці, яка тільки висунеться з вікна.
Авторитет Ромця після цього страшенно зріс. І в родинних справах його слово почало набирати більшої ваги. І саме тут треба було Пепічці поставивити крапку. Принаймні на якийсь час. Але вона й не думала того робити. Боженка мусіла була бути ще панею докторовою, а з другого боку сама вона набрала великого смаку до нового роду діяльности — ходіння по урядах, секретаріятах, до високих осіб, де з нею говорили не як з наймичкою, а як із ліпшою людиною, як з панею. Свідомість того, що доконала великого діла, вистаравшись Ромцьові матуру, наповнила її серце гордістю і засіяла в душі нове завзяття до дальшої дії. Боженка мусить стати панею докторовою. Будь-що-будь!
— Ще зроблю з того люмпа доктора! — сказала рішуче.
І по кількох днях свят і радости скликала знову родинну нараду і поставила на обговорення справу Ромцьового докторату.
Але на цей раз Ромцьо вже не почував себе мокрою куркою, як колись, коли він ще не був зрілий, себто не мав матури, і коли наймичка без жадного обмеження могла робити свої розпорядки на його рахунок. У той момент, коли голова іспитової комісії проголосив Ромця за зрілого, почуття меншевартости покинуло його раз на завсіди. Ромцьо перестав бути мокрою куркою, і тому свіжий засяг наймички в його особисті справи зразу ж зустрівся з його гострим відпором. Ромцьо сказав Пепічці, що це не її діло!
Пепічка витріщила очі. Від несподіванки їй забились памороки. І з бурі слушних арґументів, що відразу вибухли їй у голові, вона не змогла вибрати нічого ліпшого, як наївно запитатись:

— А... а що ж моє діло?
— Кухня!
— Люди добрі! — застогнала Пепічка, — ви чуєте, що цей пахолок говорить?
І це був фатально хибний крок. Слово „пахолок" вразило Ромця так, що він аж підскочив! Боженка впала в гістеричний плач, а за нею й присутня на нараді Блаженка. В один момент хата наповнилась ревом. І відразу всі закричали, і не можна було розібрати, що кажеться та що діється. Ромцьо зробив палацовий переворот і він йому блискуче вдався. Усім — бабі і Боженці — стало ясно, що Ромцьо має всі права на верховну владу в родині, а наймичка є наймичка і більше нічого. В обороні її права ніхто не сказав ані слова. Даремно Пепічка перераховувала всі свої безперечні заслуги в справі матури, даремно взивала до сумління, до Бога, — нічого не помогло. Її не хотіли ані слухати.
І Пепічка відійшла на кухню...
На кухні роздумувала всю справу від початку до кінця і прийшла до твердого переконання, що вона дурна гуска. Уміла запрягти до свойого воза всі партії, поставити на ноги, можна сказати, цілу республіку, а не зуміла загнуздати такого нікчемного пахолка, такого тумана.
— Дурна гуска!
А вранці прийшов на кухню сам Ромцьо, положив на стіл гроші і сказав:
— Тут маєте платню. Я вас більше не потребую! — і вийшов.
Від несподіванки Пепічка сіла.

Цілу ніч думала про великі несправедливості на світі, про чорну невдячність баби, Боженки, про їх безсердечність, про різні способи, як того люмпа прикоротити, але ні разу не прийшла їй у голову така проста можливість розв'язання цілої справи.
Сиділа й думала. Навіть не думала, а гамувала свій гнів, що раз-у-раз поривав її встати, ускочити в покої і побити на голові того люмпа всі стільці. Але стрималась і помалу отверезіла. Потім витягнула з-під ліжка свою валізу, склала в неї манатки і, не гянувши на гроші, вийшла на вулицю.
На вулиці піднесла до неба очі:
— Пане-Боже! А де ти там? Бачив? Чув?
Трохи постояла і, не діждавшись відповіді, сказала:
— Не добре урядуєш, Пане-Боже! Бігме, не добре. Я так само урядувала, так самісінько. А що з того вийшло? Сам бачиш. Пане-Боже! Люмпа бий відразу. Але то відразу! Не дай відсапнути. Допіру матимеш на світі порядок. Бо люмп є люмп і більш нічого. Боже! Зле урядуєш. Бігме, зле. Повір мені, дурній гусці.
По дорозі зайшла до руса.
— Так, пане, бувайте здорові.
— А ви куди так?
— Не знаю.
Рус зробив великі очі.
— Що сталось, пані Пепічко?
— Вигнав.
— Хто вигнав?
І наймичка оповіла йому про все.
— Так мені, дурний гусці, і треба, — сказала, закінчивши оповідання.
— Куди ж тепер підете?
— Ще не знаю. Але мушу насамперед обходити всі секретаріяти та уряди і навчити їх, як мають урядувати. А потім піду до самого міністра і скажу йому, щоб відразу викинув на сміття отого блазня, що роздає матури, отого шефа. Аж допіру буде в тій дурній республіці порядок.
Інструктор сміявся.
— Не смітесь. Я піду. Я тепер нікого не боюся. Бо вони ще готові зробити мені з того люмпа доктора.
— І зроблять, — сказав сміючись інструктор.
Пепічка перелякалась і вибігла з хати.

Та на цей раз вона ганебно програла. Ромцьо таки добився докторату. Принаймні в нашому таборі, де він провадив кипучу політичну діяльність, усі величали його паном доктором.
Оцінюючи великі наукові заслуги Ромця, сопартійні чинники призначили його за культурного референта в управі табору і віддали під його опіку і керму всі таборові школи. Треба признати, що й тут Ромцьо гідно заступав інтереси науки. Часто інспетувава школи. Звичайно робив так, що навідувався до кляс під час викладів, сідав на задню лавку, витягав із течки папери і щось безперервно писав. Викладачі ляка-

лись і пріли, а нервовіші скоро починали гикати. Учні крадькома оглядались назад. А Ромцьо писав. Переставав писати, коли учитель питався дітей. Тоді Ромцьо пильно слухав, слідкуючи за реакцією на обличчі вчителя. Коли реакція показувала, що учнева відповідь була добра, Ромцьо казав: „Ну, скажім..." Коли ж було навпаки, Ромцьо реготався, з грізним докором дивлячись на винуватця.

На матуральних іспитах у таборовій гімназії Ромцьо займав центральне місце в іспитовій комісії. Коли хтось провалювався, він казав: „Хлоп думає, що так легко матуру дістати. Це тобі не з Грицем справа. Це матура. А Україна потребує культурних людей, не туманів!

Люди, що знали Ромця трохи ближче, не виходили з дива і потай від партійних чинників питали один в одного:

—Откуда сей, неучивийся, книги відає?..

Мрії Шимка Холєви здійснилися на всі сто відсотків!

СТОЛІТТЯ „ПІСНІ ПРО ГАЯВАТУ"

(10. XI. 1855 — 10. —I. 1955)

Індійська Една — так називав свою поему Лонґфелло, маючи на увазі Старшу або Віршовану Едду, ісляндський епос з 11-го століття. У 33-ох піснях Едди оспівується славні подвиги мітичних героїв і леґендарна історія Скандинавії. „Пісня про Гаявату" є теж не що інце, як поетична обробка переказів різних індійських племен, скомпонованих Лонґфелло в одно ціле навколо постаті Гаявати. Сам Гаявата не є цілковитою вигалкою. Десь у ХУ століteті це ймення було традиційним для ватажка племени онондаґів. Один з ватажків здобув собі особливу славу тим, що об'єднав п'ять розрізнених індійських племен в одно велике плем'я, пізніше відоме під назвою ірокезів. Леґендарне зображення цієї події знаходимо в першій пісні „Гаявати" -- Люлька миру.

Дія „Пісні" розгортається не там, де жив Гаявата (тепер. штат Нью Йорк), а на північному заході, на берегах озера Верхнього. Справа в тому, що Лонґфелло використовував для своєї роботи й перекази саме тих індійських племен, які жили навколо Великих озер. Основним джерелом фолкльору служили для нього матеріяли, зібрані Г. Скулкрафтом, який довгі роки жив на заході, був одружений з напівіндійкою і з її уст зробив більшість своїх записів. Збірки Г. Скулкрафта ще й тепер вважаються неперевершеними щодо багатства зібраного матеріялу і точности його переказу.

Кажуть, що думка написати поему з індійською тематикою з'явилася в Лонґфелло після розмов зі своїм учнем, який прожив літо серед індійців і повернувся до Бостону, захоплений красою їхніх оповідань. Праця розтяглася на кілька років. Лонґфелло довго не міг підібрати відповідного розміру віршу, аж нарешті зупинився на чотиристоповому хореї, зовсім невластивому для англійської мови і, в даному випадкові, запозиченому з фінського епосу „Калевала", який незадовго перед тим з'явився в англійському перекладі. За це запозичення пізніше накинулася на Лонґфелло частина критиків, говорячи, що він „вчинив нечуване насильство над англійською мовою". Дехто навіть закидав запозичення не лише самої форми віршу, а також характеру побудови твору і навіть змалювання окремих епізодів. Та ці голоси губилися серед загального ентузіязму читачів: „Пісня" мала нечуваний успіх. Протягом перших чотирьох тижнів розійшлося 10,000 примірників, а вимоги на неї все збільшувалися. Наклад довелося повтоплювати кілька разів. Через чотири місяці після появи твору виходить перший німецький переклад А. Беттгера, а двома місяцями пізніше — другий переклад Ф. Фрайліґрата. Одночасно в Ляйпцигу передруковують твір в оригіналі. З'являються переклади на інші мови, і поема швидко завойовує Евтопу. Я не знаю, яка слов'янська література перша збагатилася перекладом „Пісні про Гаявату". Російський переклад І. Буніна зроблений на початку дев'ятисотих років. Українськи переклад О. Олеся почав друкуватись у „Літературно-Науковому Віснику" десь 1906 чи 1907 року. Пізніше ДВУ видало його окремою книжкою. Обидва переклади дуже добрі, виконані визначними майстрами слова.

Сучасна критика вважає „Пісню про Гаявату" найбільшим поетичним здобутком Лонґфелло. Даремні були сумніви автора, який у жовтні 1855 року писав до свого приятеля: „Я вже й сам не знаю, чи добра ця річ, чи зовсім погана. Я працював над нею з любов'ю, але так довго, що зрештою втратив відчуття її вартости. Хай судять читачі".

Один з біографів Лонґфелло вважає, що ніколи жодна поема англійською мовою не мала таго швидкого і тривалого успіху. „Пісня про Гаявату" не була лише розвагою. Вона штовхнула до праці етнологів і філологів, дала творче надхнення скульпторам, малярам і композиторам. Одною з найцікавіших речей, створених під впливом „Пісні", є кантата-трилогія англійського композитора С. Колріджа-Тейлора.

Образ Гаявати якось відразу перетворився у символ і вийшов геть поза межі чистої літератури. Сьогодні Гаявату можна зустріти в самих несподіваних місцях, а особливо у Міннесоті, де його вважають „своїм". Цього літа одна страхова компанія збудувала собі в Сант Паулі кіль-

камільйоновий будинок. У вестибюлі величезне пано. У правому горішньому куті, звичайно, Гаявата, а під ним цитата з Лонгфелло (щоб ви, бува, не помилился!). Американці мають знаменитий вираз: кіп смайлінґ. Фасад має бути приємний для ока, а що за ним криється, нікого не цікавить. Той Гаявата на картині — тільки байдужа усмішка білої людини до нечисленних залишків винищеного народу.

Ольга С.

Г. В. ЛОНҐФЕЛЛО

ПІСНЯ ПРО ГАЯВАТУ

Пісня УІІ. Човен Гаявати.

„Дай кори мені, березо!
Жовтої кори, Березо,
Що ростеш над бистриною
Горда й славна у долині!
Я легкий збудую човен,
Для плавби швидкий Чімоун,
Що гойдається на хвилях,
Як пожовклий лист осінній,
Як лілея золотиста!

„Скинь свій одяг о Березо!
Скинь свій білий плащ, Березо!
Бо уже надходить літо,
Сонце стане теплим в небі,
Плащ твій буде непотрібний!"

Так звертався Гаявата
На пустельному узліссі
Над швидкою Такваменов
Під веселий спів пташиний,
Спів пташиний Часу Листя,
Коли сонце, пробудившись,
Піднялося і гукнуло:
„Глянь! Це я — велике Сонце!"

І Береза затремтіла
Всим єством своїм на вітрі
І зідхнула у покорі:
„Забирай, о Гаявато!"

Він ножем надрізав кору,
Перший раз — попід гілками,
Другий раз — понад корінням,
Оперізуючи стовбур.
А тоді згори до низу
Навпіл рівно розітнувши,
Відділив від серцевини
Дерев'яними клинами.

„Дай гілок мені, о Кедре!
Сильних, пружних твоїх вітів,
Щоб зробить міцнішим човен,
Щоб зробить стійким і певним!"

Ожила вершина Кедра
Наглим шумом — криком жаху,
Впертим шелестом незгоди,
Та сказала, нахилившись:
„На, візьми, о Гаявато!"

Відрубав він віти кедра
І зробив основу човна,
Мовдва луки їх зігнувши,
Мов два луки їх зігнувши,

„Дай мені коріння, Темрак!
Волокнистих жил, Модрино!
Я поскріплюю частини,
Я кінці з'єднаю разом,
Щоб вода не протікала,
Щоб мене не замочила!"

І Модрина кожним листом
В світлі ранішнім здригнулась
І, чола його торкнувшись,
Хлипнула в гіркій скорботі:
„Всі бери, о Гаявато!"

З-під землі він витяг жили,
Витяг корені Модрини,
Позшивав частини човна,
Прикрипив їх до основи.

„Дай смоли мені, Смереко!
Дай пахучої живиці,
Просмолить місця зашиті,
Щоб вода не протікала,
Щоб мене не замочила!"

У похмурої Смереки
Застогнали темні шати,
Задзвеніли, наче рінню,
Зойкнули, заголосили:
„Забирай, о Гаявато!"

Він забрав пахучі сльози,
Він зібрав смолу Смереки,
Позамазував щілини,
Щоб вода не просочилась.

„Дай голок мені, Їжаче!
Всі твої голки, Їжаче!
Я зроблю із них намисто,
Я зроблю красуні пояс
І дві зірки їй на груди!"

Глянув сонними очима
Із дупла Їжак на нього
І труснув голки блискучі,
Наче стріли, пробурчавши
З-під заплутаного вуса:
„Забери, о Гаявато!"

На землі зібрав голки він,
Всі малі блискучі стріли,
І як слід пофарбував їх
Соком ягід і коріння.

А тоді прикрасив човна:
Коло стану — ясний пояс,

Коло шиї — злот-намисто
І на грудях — пишні зорі.

Так постав з Берези Човен
У долині над рікою,
У гущавині пралісу.
Лісове життя було в нім
Таємниць і чарів повне:

Легкість білої берези,
Мужня міць і пружність кедра
І модрини хитра гнучкість;
І гойдався він на хвилях,
Як пожовклий лист осінній,
Як лілея золотиста.

Переклад Ольги С.

Д-р Іван РОЗГІН

Академік Данило Заболотний

Доповідь на спільних зборах НТШ Америки і Канади, 8-10 жовтня 1955 року.)

Академік Данило Заболотний належить до вчених, що ніколи в свойому житті не відступали від українського народу та української культури — увесь час були українськими патріотами. Ні чужа школа, ні наукова кар'єра, а тим більше поступи на службовому становищі — не відбивалися на його ставленні до України. Рік від року, не зважаючи на всі перешкоди, він приїжджав до рідного села Чоботарки на Поділлі (тепер с. Заболотне), щоб хоч короткий час перебути серед ближчої і дальшої рідні, серед української селянської стихії, бо з нею був пов'язаний усім своїм єством.

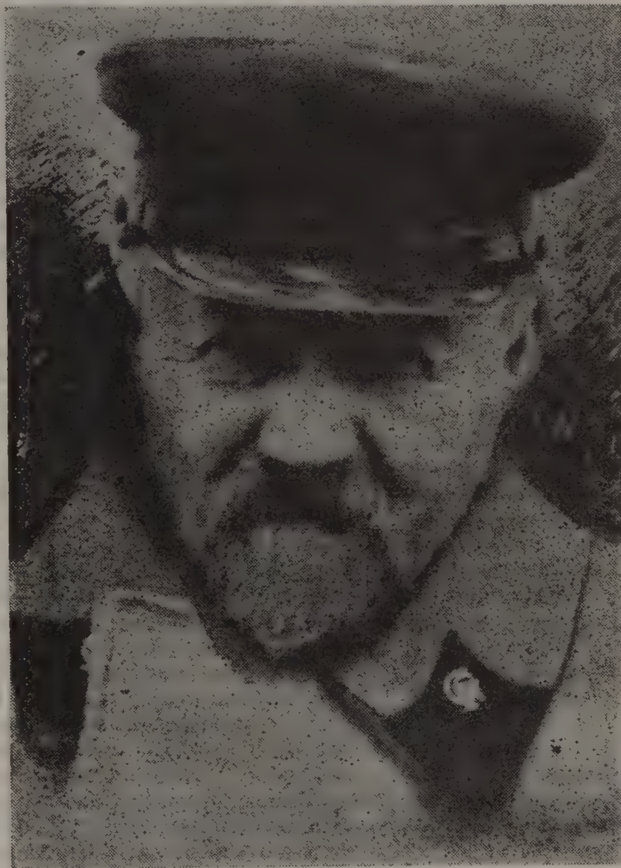
У селі він не лише відпочивав, а й брав участь у громадському житті — лікував хворих земляків, читав популярні реферати селянам, бував на всіх родинних і громадських оказіях. У щирих розмовах в теплі вечорі „на дубах" під хатою, куди завжди збирався гурт охочих послухати свого вченого земляка, або в сонячні дні на полі чи леваді, нераз згадуючи про колишнє наше славне минуле, щиро співчував за теперішне.

На превеликий жаль, ця сторінка життя Д. Заболотного зовсім не висвітлена, і навіки загинула для майбутніх поколінь. Не є вона і нашою темою, ми лише побічно згадуємо про це, щоб краще відтінити його наукову діяльність. Скажемо коротко, що працюючи над світовими проблемами боротьби з інфекційними захворюваннями людей, він в короткотермінових зустрічах з селянами, в рідній стихії, знаходив те, чого йому бракувало в „інтернаціональній науці".

У 1955 році минуло 26 років з дня його смерти, що сталася на 63 році життя, і минуло 89 років з дня народження. Отже, за нормальних умов, він ще й сьогодні міг би жити і працювати на славу України і на добро всього людства. Ми вважаємо своїм моральним обов'язком пригадати українцям на чужині про нашого визначного вченого творця епідеміології, великого українського патріота, незабутнього вчителя і вихователя кількох поколінь вчених — мікробіологів та епідеміологів.

Народився Данило Кирилович Заболотний 10 грудня 1866 року в с.Чаботарці на Поділлі (тепер с. Заболотне), у родині бідного селянина. Дитячі роки його пройшли в рідному селі, там же він навчився грамоти і виявив ще в народній школі великі здібності. Місцевий учитель і священик звернули увагу на здібності юнака і умовили батька віддати молодого хлопця до середньої школи, „дальше вчитися", як тоді говорили.

Дякуючи цьому, також і малій матеріяльній допомозі учителя і священика, Д. Заболотний вступив до гімназії в Одесі, яку закінчив у 1885 році. Ще в гімназії він самостійно почав заробляти собі на прожиття, а тому, після закінчення її, вступив до Одеського університету, на математично-природничий факультет. Після успішного закінчення університету в Одесі в 1889 році, він вступив на медичний факультет Київського університету, що його також успішно закінчив в 1894 році, і відразу виїхав поборювати епідемію дифтерії на Поділлі. У роках 1897-1899 брав участь в експедиції, що її очо-

лював В. Вискович, для поборювання чуми людей у Китаї, Монголії, Персії, у Киргизьких степах.

У роках 1910-1914 поборював чуму людей у Манджурії, Туркестані, на Уралі, в Донській області, на Поволжжю та Закавказзю.

У роках 1908-19009 поборював холеру на Поволжжю і в Петербурзі. Під час першої світової війни - керував епідемологічною справою на різних фронтах. В часи української державности в Одесі створив першу катедру епідемології . Від 1922 по1928 рік керував відділом епідеміології Інституту Експериментальної Медицини в Петербурзі.

У 1928 році обраний Президентом Української Ака-

демії Наук у Києві, помер 15. 12. 1929 р. від грипи, ускладненої плевропневмонією. Такі скупі біографічні данні, що ми їх маємо. Натомість, більше нам відомо про його наукові праці і наукову діяльність.

Ще студентом, в Одесі, Д. Заболотний виявив велике зацікавлення і настирливе прагнення до науки. В Одесі, на той час, гуртувалися найвизначніші українські вчені-природники: І. Мечніков, О. Ковалевський, І. Савченко, Л. Ценковський, М. Гамалія, тощо. Д. Заболотний слухаючи їх обов'язкові курси, збагнув своїм „мужицьким розумом" важливість учитися не лише студіюючи приписані програмами курси і ляборaторні вправи, а пізнавати основи науки тіснішою співпрацею з самими вченими та їх співробітниками. Тому, ще студенттом, він виконав перші експериментальні праці, спочатку над частковими проблемами, що їх розробляли згадані вчені, а пізніше над власними темами. Отже, в Одесі Д. Заболотний пройшов першу школу і зробив перші кроки своєї наукової кар'єри.

У Києві, він уже виступив як цілком дозрілий дослідник, хоч офіційно завершував свою медичну освіту..

Світової слави домігся молодий вчений незабаром після закінчення Київського університету. Як вже ми згадували, що він в 1897 році в складі експедиції В. Високовича брав участь у боротьбі з чумою, що спалахнула в Індії. Повернувшись на батьківщину, Д. Заболотний, на запрошення І. Мечнікова поїхав у Париж, де в інституті Луї Пастера, разом з співробітниками інституту, розробляв зібрані в Індії матеріяли. Дослідами на мавпах він установив, що бубонна і легенева чума є різні форми однієї хвороби. Він також перший у світі установив, що носіями людської чуми в Азії, в Манджурії і Монголії є дикі гризуни-тарбагани.Фактично **він спричинився до ліквідації цього колись страшного лиха в цілому світі.**

Проводячи протягом багатьох років практичну боротьбу з чумою і науково-дослідну працю спрямовану на виявлення і унешкодження збудника її, Д. Заболотний проявив себе як беезстрашний вчений-гуманіст, як людина, що готова щодня і щохвилини життя своє віддати во ім'я науки, на добро суспільства. Наполегливо працюючи над методами виготовлення протичумної сироватки і випробовуючи різноманітні способи її виготовлення, він у Монголії сам захворів на чуму і врятувався лише завдяки застосуванню винайденої ним самим протичумної сироватки. Так само випробував найперше на собі протидифтерійну сироватку. Д. Заболотний перевіряв свої теоретичні наукові висновки насамперед на собі самому, а після того уже пропонував для широкого застосування. Для ілюстрації цього може бути такий відомий з його життя факт: ще будучи студентом, він разом з І. Савченком, теж славним бактеріологом, розробили новий метод вакцинацій проти холери через рот. В кульмінаційному пункті їх дослідів, Д. Заболотний і І. Савченко, а також Статкевіч і Леонтович як їх співробітники, випили відповідну дозу вакцини (нагрітої при 56 С живої культури холери), а для контроля поставили спробу на кріликах, але без попередньої імунізації. Крілики, як і треба було сподіватися, загинули, а відважні молоді адепти науки, на власному досвіді, переконали науковий світ про правильність і ефективність запропонованого ними засобу для поборювання холери.

Як з чумою, так і з холерою Д. Заболотний перший у світі установив факт бацилоносійства збудника холери у людей. Це відкриття відіграло величезну ролю в боротьбі з епідеміями холери в Росії і Україні та інших країнах.

У час першої світової війни Д. Заболотний працював на фронті як генеральний консультант-епідеміолог. Завдяки його енергії і практичним заходам спалахів епідемії холери ні в армії, ні серед населення, де стаціонувала армія, майже не було.

Він широко застосовував свої методи профіляктичних щеплень, хоч це і не було легкою справою, бо, як відомо, в ці часи так звані „холерні бунти" були звичайним явищем. Д. Заболотний, як знавець психології людських мас, умів різними способами переборювати всі труднощі. В аналах його праць зафіксований такий факт. Якось приїхавши до одного населеного місця, щоб зробити профілактичні щеплення, він натрапив на вороже ставлення до нього і рішучий спротив будь-якому міропріємству, в тому і щепленню. Умовляючи зібрану масу людей, щоб довести їм про нешкідливість і конечну потребу щеплення, він, при всіх, оголивши руку, зробив собі першу ін'єкцію. Після того уже ніхто не виявив спротиву — всім було зроблене рятівне щеплення.

Акад. Данило Заболотний розробляв власні матоди боротьби з пранцями (сифілісом), прищеплював пранці мавпам і кріликам і спостерігав зміни, що відбувалися після того в організмі цих тварин. Він уперше винайшов правдивого збудника пранців, так звану „бліду спірохету", але крім ближчих своїх співробітників і приятелів, в тому і з Інституту Пастера в Парижі, не розголосив про це, вважаючи, що мусить зробити низку додаткових спостережень. Це було в 1903 році, отже, значно раніше, аніж Шаудін і Гофман повідомили про винайдення спірохети. Треба додати, що експериментами на тваринах Д. Заболотний установив низку інших закономірностей, що лягли в основу теперішньої діягностики і профілактики цеї недуги. Наприклад, він розробив серологічну реакцію на спірохету (реакція аглютинації) і показав, що аглютиніни як специфічні антитіла, насамперед виявляються в ексудатах і лише при генералізації процесу їх можна виявити і в крові. Також установив, що зміни в лімфатичних залозах поблизу місця зараження мають пранцевий (сифілітичний) характер, і що пранці поширюються в організмі лімфатичною системою.

Наукові досліди Д Заболотного з пранцями не тільки клясичні, а й по суті перші в історії науки. Він поклав початок експериментальному вивченню пранців, тим дав можливість спостерегати весь складний процес недуги на ляборaторних тваринах (мавпах і кріликах) від початку зараження аж до третьої стадії. Своїми працями з біоморфології спірохети він зробив великий вклад у сучасну науку про пранці (сифілідологію). У своїй монографії „Сифіліс, його патогенеза та етіологія" він не лише підсумував всі багаторічні свої праці, а навіть висловив низку припущень, що були доведені лише згодом, або точніше в останні роки, завдяки застосуванню електронного мікроскопа. Наприклад, він перший зарахував спірохету до складу протозоа, або тепер електронним мікроскопом підтверджено, що спірохети можуть бути також і головастої форми, про що писав Д. Заболотний у сво'й монографії більш 50 років перед цим.

Отже, три проблеми досконало розробив Д. Заболотний: чуми, холери і пранців. У наші часи ми навіть не можемо собі увити, що то були за проблеми на той час, яке вони мали значення і яке благодійство вчинив Д. Заболотний людству, вивчивши причини і розробивши досконалі методи профілактики та лікування.

Ми вже згадували, що Д. Заболотний також вивчав дифтерію, вірніш брав участь у поборюванні епідемії дифтерії, і перший у колишній Росії, в тому і в Україні, виготовив і застосував лікувальну сироватку проти цієї хвороби. Та крім того ще працював над висипним тифом. Спільно з іншими українськими вченими (Бардахом, Ворoніним, М. Нещадименком, Кронтовським та іншими) він видав друком два збірники наукових праць, присвячених боротьбі з висипним тифом.

Проте, велич цього вченого не лише в тому, що він

розв'язав низку пекучих проблем з ділянки охорони здоров'я людей, і тим уписав своє ім'я на сторінки світової науки, а і в тому, що створив зовсім нову науку — епідеміологію, науку про закони виникнення, перебіг і згасання масових інфекційних захворювань. На підставі спостережень над епідеміями (чуми, холери, дифтериту, висипного тифу та інших), зробив висновки, що всяка епдемія має свої специфічні закономірності, що масове інекційне захворювання не є сума окремих захворювань людей, а зовсім нова якість, нове явище, що потребує нових методів для вивчення і поборювання. Він і на тому не зупинився, а як тільки настав слушний час, а саме після революції, у часи Української Держави (в роках 1917-1920) організовує першу в Україні і цілому світі катедру епідеміології при медичному факультеті Одеського університету. Він же написав перший підручник епідеміології „Основи епідеміології" і перший українською мовою підручник з мікробіології.

Усіх друкованих праць залишив після себе Д. Заболотний більше 600, а з них понад сто визначних наукових праць, багато науково-популярних книг, брошур, статей. Він був учасником усіх наукових з'їздів не лише українських та російських, а й міжнародних — у Франції, Голандії, Німеччині, де виступав із науковими доповідями та звітами про наслідки праці експедицій для поборювання епідемій чуми і холери. Він вільно володів майже всіма европейськими мовами, бо як ми уже згадували, періодично працював в Інституті Пастера в Парижі і в інституті Коха в Берліні.

У 1928 році загальні збори Української Академії Наук у Києві обрали Д. Заболотного своїм президентом. Хоч він пробув на цьому становищі лише трохи більше одного року, але зробив для розвитку Академії дуже багато. Можна сказати, що він був першим Президентом УАН, бо В. Вернадський, М. Василенко, О. Левицький і В. Лепський, що були до нього, кожний дуже короткий час, не мали доброї нагоди ні на реоргаізацію, ні на ширші пляни для УАН. Лише Д. Заболотний скористався з того, що одночасно зі згодою на обрання, він поставив вимогу створити відповідні умови для продовжування епідеміологічних дослідів, створити в системі УАН медичний цикл, в тому і спеціяльний Інститут Мікробіології і епідеміології, що тепер носить ім'я акад. Д. Заболотного.

Інститут був розбудований за плянами самого Д Заболотного, він же підібрав собі відповідний персонал, що увесь складався з українців, серед них такі визначні вчені як Дроботько, Г. Гучко, М. Холодний, М. Нещадименко та інші. Деякий час нештатним співробітником цього інституту (співробітником-гостем) був був також і автор цих рядків.

Д. Заболотний як Президент УАН виявив себе талановитим організатором. Завдяки йому, Другий Відділ (Фізико-Математичний) УАН реорганізовано так, що усамостійнено біологічні науки, а зокрема Медичний Цикль поставлено на належну височінь. Були створені інститути Патологічної Морфології на чолі з академіком Мельніковим-Развєдьонковим і Комісію для вивчення проблем патології на чолі з проф. П. О. Кучеренком. Членом і співробітником цих наукових установ був і автор цих рядків.

15 грудня 1929 року Д. Заболотний умер у розквіті творчих сил. До того багато спричинилися матеріяльні умови, у яких він опинився, переїхавши до Києва. Автор цих рядків мав першу аудієнцію з Д. Заболотним в лютому 1929 р. і застав його в таких умовах: велика холодна заля в будинку, де містилася президія УАН на Володимирській вулиці. У кутку цієї залі на залізному військовому (солдатському) ліжкові лежав хворий президент УАН. Його одяг висів на єдиному стільці, що стояв біля ліжка,отже, ні я, ні проф. П. Кучеренко, що мене представляв Д. Заболотному, навіть не мали на чому сісти і мусіли стояти, розмовляючи про різні справи. Можна собі тепер уявити, які він мав інші побутові умови, не кажучи про моральний стан, коли в найбільшому українському центрі, до речі на той час не столичному, не знайшлося звичайного житлового приміщення для президента Української Академії Наук, і він мусів мешкати в непристосованій залі, поки не закінчилося будівництво Інституту Епідеміології УАН, де була передбачена для нього кватиря...

Д. Заболотний, світової слави вчений, основоположник вітчизняної бактеріології і творець нової епідеміології — походив з українських селян.

Не поривав ніколи зв'язків з середовищем свого походження, з рідним оточенням. Все своє життя любив і плекав українську культуру і науку. Перший написав українською мовою підручник з мікробіології і організував в Одесі першу в світі катедру епідеміології.

З світових проблем, перший розробив основи боротьби з найстрашнішими епідеміями — чуми і холери.

Українці на батьківщині і в усьому світі, повинні зберігати його наукову спадщину, плекати його творчі здобутки, і бути гордими, що український народ, українська наука, у свій час видали такого велетня і носія духових скарбів України.

В. Сварог

НАШ ТОСТ

Хоч і не наші нам зорі всміхаються,
Друзі, не треба в цей вечір журби!
В бесіді дружній нехай пригадається
Все, що нам дорого, все, що бажається,
Наші шляхи боротьби!

Хай же гремить наша пісня улюблена,
В чарах вирує вино золоте!
Пиймо за віру свою незагублену,
Пиймо за мрію, на серці голублену,
Ту, що в житті нас веде!

Випиймо всі, щоб незрадною дружбою
Нас об'єднала висока мета,
В кожному серці жила б непорушною,
Нас надихаючи силою мужньою,
Наша надія свята!

Щоб в Україні неволя минулася,
Димом розвіялась влада катів,
Щоб на вітчизну скитальці вернулися,
Щоб, нас вітаючи, нам усміхнулися
Неба блакить і лани золоті!

На фоті — група українських письменників: (зліва) П. Іванів, О. Досвітній, М. Хвильовий (у білих валянках), М. Йогансен, М. Куліш, Ів. Сенченко, Ю. Смолич, О. Слісаренко, Ю. Шовкопляс, О. Копиленко, З них поки що живі лише І. Сенченко, Ю. Смолич та О. Копиленко, решта — знищені російсько-більшовицьким режимом.

Фото передруковуємо з журналу „УЖ" (Універсальний Журнал), літо, 1929 р., який видавала „Техно-мистецька група А" (ліквідована в 1931 р.) у Харкові.

Юрій КЛИНОВИЙ

У ПОЛОНІ МАЛОЇ ФОРМИ

Недавно в одній із своїх статтей проф. Я. Рудницький влучно підмітив, що наша еміґраційна література — це по суті „доба великих передруків", підкреслюючи цим убогість її продукції. Воно й справді так. Нечисленні видавці в дедалі більшій мірі задовольняють нашу тугу за мистецьким словом передруками творів, що були написані в Україні, живими ще чи давно померлими письменниками. Джерело літератури, таке живуще в Україні, ота мистецька атмосфера, без якої розвиток літератури неможливий, в еміґраційних умовах щодня, щогодини висихає, а творці як риба, викинута з рідного моря на чужі, а то й ворожі береги задихаються і ледве животіють життям розбитків з великого погрому.

Проте, не зважаючи на найнесприятливіші для мистецької творчости умови, заперечення „доби великих, передруків", хоч дедалі рідше приходить таки від самих творців української культури, ніби тому, щоб дати свідчення перемозі духа над матерією. Такою перемогою є, без сумніву, повість ще молодого письменника Павла Маляра „Хліб", що появилася недавно накладом в-ва „Український Прометей" у Детройті, США.

Як письменник, Павло Маляр мало відомий широкому читачеві. Причини на це різні, одна з найважливіших — те, що в добі великих зламів література нікому не потрібна, життя бо набагато цікавіше за неї так для читачів, як і для творців. А втім, коли мова про Павла Маляра, то причини його розмірно пізнього входу в українську літературу були зумовлені ще й тим, що йому довелось прожити юнацькі роки саме в добі такого великого зламу, у вічно змінли-

вій і постійно жорстокій радянській дійсності, жертвою якої ледве не став і він сам.

Наскільки мені відомо, Павло Маляр народився наприкінці першої світової війни, десь на межі Харківщини й Херсонщини, в сім'ї середньозаможного українського селянина. Звідси й його чудове знання селянського побуту, але звідси теж причина переслідувань, яких не щадила йому радянська влада. Мати його швидко померла, а батько, пригноблений і роздратований так своїми сімейними клопотами, як і радянською дійсністю, не завжди мав забагато теплих слів для дитини. А втім і в майбутньому життя не було ласкаве для Маляра.

У 1930 р., коли селян, як худобу, загонили в колгоспні загороди, його батько впав жертвою нещадної політики, його розкуркулено перший раз. З того часу його син вів життя соціяльно проскрибованої людини, якій багато дверей „раю" було закрито, а найважливіше, він був позбавлений права на освіту. Може й тому, за його ж словами, він настирливо прагнув освіти, учився, як міг, у тих обставинах. Єдиним шляхом до цього було приховати своє „куркульське" соцпоходження. Саме тому в 1930 р. він утік до Харкова з рядняним мішком на плечах, у якому було ціле його вбоге майно: житня хлібина, пара сорочок, рядно й том „Літературного Ярмарку" з сатирою М. Хвильового „Іван Іванович". Тут і закінчив Харківський державний університет ім. М. Горького, літературно-мовний факультет.

Літературою почав П. Маляр захоплюватись рано, рано й почав писати, зразу поезії, які він швидко покинув, бо не міг дати собі ради з метрикою, а потім маленькі прозові нариси, які сам називає „безсюжетними новелями" чи „новелетками". Під час університетських студій, а й пізніше, вже на еміґрації, він завзято вивчає українську клясичну літературу. Коли об'єктивний естетизм Коцюбинського не надто його захоплював, то безпосередня щирість „селянських" письменників, — Тесленка, Васильченка, Стефаника й Косинки, — робили на нього могутнє враження. Ці письменники, зокрема Теслеко й Стефаник, і мали на нього найбільший вплив.

Проте йому не вдалось швидко побачити надрукованими свої перші літературні нариси, — здається, не тільки з уваги на його „неблагонадьожне" походження, а й тому, що вони аж ніяк не задовольняли вимог радянського соцреалізму. Аж по окупації України німцями, коли П. Маляр пройшов крізь пекло „вітчизняної" війни, одна з перших його творчих спроб, „Перший сніг", була надрукована в харківській „Новій Україні", співредактором якої був тоді незабутній Аркадій Любченко. З того часу його новелетки" появлялись у різних часописах і журналах, зокрема в Німеччині, куди його, як і сотні тисяч інших українців, викинула поворотна хвиля радянської окупації. Там же, у Німеччині, йому вдалося видати невеличку збірку нарисів „Щастя", (в-во „Прометей", 1947 р.). Аж сім років пізніше, 1954 р., вже у США, куди він переїхав на постійне перебування, вийшла друком його повість „Хліб", варта уваги і читача і критика.

Павло Маляр може мати жаль до української критики за те, що вона промовчала його першу збірочку „Щастя", а тим самим не допомогла йому в його творчому розвитку. Цей жаль тільки частково оправданий. Передусім в еміґраційних, докладніше в ДП-вських, умовах не було й не могло бути хоч би сяк-так упорядкованого суспільства. Люди, не тільки звичайні обивателі, але й діячі культури, жили з дня на день, а ще до того під постійною загрозою репатріяції. Тому й не дивно, що українська критика ледве занотувала появу „Щастя" і, хоч як скупо, таки відгукнулась на неї. Проф. Ю. Шерех в одній із своїх доповідей згадав ім'я П. Маляра, як одного з „молодих авторів, що серйозно працюють над собою", а проф. В. Державин окреслив його перші нариси однією фразою: „Написані у стилі мельодеклямації". Оце все

А втім причини мовчанки української критики на першу збірочку молодого письменника, що показувала сирий, але цікавий талант, треба шукати глибше. Творчість П. Маляра в такому виді, в якому вона оформилась у перших повоєнних роках, на тлі тодішньої літературної продукції була разючим анахронізмом. Його безсюжетні новелі ледве чи були новелями, вони радше були не надто цікавими для сучасників поезіями в прозі, отже, належать до того літературного жанру, що був такий популярний в европейській літературі на переломі XIX сторіччя. Писали такі поезії в прозі головно західно-українські письменники, як Ольга Кобилянська, Василь Стефаник, Богдан Лепкий, Михайло Яцьків та інші, а із східно-українських — навіть та-

кий велетень української прози, як Михайло Коцюбинський.

Поезії в прозі Павла Маляра, розсипані в пресі й літературних журналах та частинно зібрані в збірочці „Щастя", аж ніяк не дорівнюють найкращим зразкам цього жанру в українській літературі, хоч би таким, як „Інтермеццо" Коцюбинського чи „Дорога" й „Моє слово" Стефаника. Своєю технікою ще найближче стоять вони до таких Стефаникових поезій у прозі, як „Виводили з села", тільки ліричність Стефаникових набагато глибша й повніша. Оця Стефаникова мініятура, як і багато інших, написаних ним наприкінці життя, стоїть по суті на грані чистої поезії в прозі й новелі, якийсь гібрид між обома. Такими саме гібридами є більшість молодечих нарисів П. Маляра. Сюжет, якщо він взагалі є, — неясний, дуже слабо конкретизований, затемнений гарними, нераз поетичними образами, украй переліричений. Якоюсь важкою безпросвітністю лине від цих Малярових нарисів, накинутих на тонке мереживо безнадійної природи, в центрі яких звичайно смерть, не героїчна, тільки спричинена жахливими умовами противної інтересам українського народу війни. Винятком є тут назагал погідні „Італійські ночі", що складають майже половину збірочки „Щастя".

Очевидно, велика більшість українських прозаїків починала свою літературну кар'єру від поезій чи поезій упрозі, проте вони порівнюючи швидко визволялись із кайданів цієї надто вже обмеженої і непопулярної форми та ставали на твердий ґрунт реалізму. А втім такий, такий процес проходив, хоч і дуже помалу, і Павло Маляра. У його збірочці „Щастя", крім типової поезії в прозі, як „Синій сон", „Стукала гілка", і „Біла тінь",зустрічаємо вже й речі реалістичні, деколи навіть з міцним сюжетом. Такими є побутові малюнки „Вальс" і „Щастя" та найкраще й найдовше оповідання збірки „Налигач", знаменита тема до селянської повісти.

Оповідання „Налигач" є яскравим прикладом творчого росту молодого письменника. У ньому Маляр сильними реалістичними картинами змальовує трагічну долю українського селянина-багатія з усіма його прикметами та недоліками. Оця добре розроблена й заслужена тема в українській літературі. Але Малярів куркуль, дякуючи радянській владі, дорого платить за свою любов до землі й багатства, якою, як Стефаників Курочка з „Палія", замучує себе й своїх найближчих.

Землю і все майно, придбані невсипущою працею та ощадністю, конфіскує радянська влада під час колективізації, а його самого, разом з сім'єю, безжалісно викидає з одним налигачем. По довгих і прикрих переживаннях, що тривають коло десяти років, старий Цебер врешті перемінюється в робітника, але духово живе минулим. Коли ж приходить війна і ненависна йому влада розсипається в порох, старий куркуль не видержує й повертається у рідну Комишну, а тут, ще перед селом, схоплюють його німці за те, що поспішаючи йшов через залізничні рейки, та вішають на його ж власнім налигачі. Трагічне життя і трагічна смерть із рук тих, кого Цебер довірливо вважав за визвольників, історія, яких так багато і в прерізних варіянтах сталося в Україні по приході німців.

Це оповідання казало б догадуватися, що Маляр врешті вирвався на широке поле реалістичної розповіді.

II

Немає сумніву, що повість П. Маляра „Хліб" є творчим успіхом молодого ще письменника. Передовсім він перший з українських письменників на еміґрації вибрав тему, яка досі не була під силу жодному з його старших і досвідченіших колеґ. Подруге, ментальність української людини під більшовиками, кинутої у розпалену піч, за його ж таки висловом, чужої війни, є діяметрально відмінна від тої, до якої ми звикли в дотеперешніх наших творах на цю тему. Коли атмосфера радянської дійсности у творах наших східньо-українських письменників, — типовою є тут хочби повість В. Чапленка „Люди в тенетах", — є вкрай гнітюча, а їх герої зі страху втрачають образ і подобу Божу, Маляреві персонажі живуть і вмирають, як люди, деколи навіть, як герої, на терор відповідають мовчанкою, а не безпритомною істерією.

Як приклад, тут можна навести двох наречених з повісти „Хліб" — Варку Закаблук та Петра Родака. Обоє вони, стоячи перед радянським судом, — вона за побиття партійного чиновника, він — за дезерцію з фронту, — поводяться мужньо, навіть зухвало, як і пристало людям, у яких не вбито почуття людської гідности. І саме в цьому є одна з дуже цінних рис Малярeвої повісти, як і повісти Василя Барки „Рай".

Тематично повість „Хліб" є по суті мистецькою історією трагічних подій, які сталися в

(Продовження на сторінці 29-й)

Чергове бандерівське україножерство

У бандерівському „Гомоні України" (Торонтото) недавно появилася сторінка під заголовком „Література і мистецтво". У числі від 29-го жовтня ц. р. ця сторінка позначена числом 3.

Колись у тому ж „ Гомоні України", поки він не був у лапах бандерівців, а більше залежав від угаверівців, які фактично його й заснували, була стало така сторінка, яку редагував я, як член дирекції видавничої спілки і член редакційної колегії „Г. У." Сучасні володарі цієї справді нещасливої газети „забули" вже про ті літературно-мистецькі додатки і починають „нову епоху", нумеруючи свої додатки з початку, ніби вони появляються в цій газеті вперше.

Може й добре зробили, бо в цьому їх додаткові нема, звичайно, й натяку на якесь мистецтво чи науку, тим більше на літературу — тут лише зводяться рахунки з немилими бандерівському рухові особами. На яку біду називати це літературою і мистецтвом — просто й не додумаєшся.

Третє число під цим заголовком починається статтею „Генеральна лінія УРДП в літературі." Як і годиться для бандерівського офіціозу „на Америку й на околиці", ця стаття підписана криптонімом — О. В. Ні про яку, звичайно, „лінію УРДП в літературі" читач там ні слова не знайде, та й трудно було б знайти її, бо якоїсь спеціяльної „лінії" в літературі ця партія, як і всяка інша партія, — не мала й не має. Тут лише якесь таємниче нікчемне й людоненависне бандериня по-єжовському розправляється з І. Багряним тільки за те, що він не хоче бути шабесґоєм, не хоче у творчості ніякого соцзамовлення, а пише так, як дозволяє йому його справді великий талант і українська совість.

Формальною притокою для написання цієї гидоти криптонімові О. В. послужив вірш Ів. Багряного „Канів". Звичайно, не можна комусь віднімати право на критику: критикуй, але не кидай камінчиками з-за плоту, боючись підписати свою „критику". Коли ж мова про вірша, написаного два десятки років тому, то порядний критик і порядна газета видрукувала б того вірша повністю, щоб читач сам мав змогу його прочитати й сам судити трохи, а не був тільки зобов'язаний вірити на слово якогось замаскованого бандерівчика.

Я не входжу в полеміку з „Гомоном України", не бороню одного з найвизначніших письменників нашого часу, — Ів. Багряного, — полемізувати з бандерівцями зайве хоч кому, не тільки мені, а Багряний мого захисту не потребує, бо його діяльність в Україні й на чужині, як і його творчість, сама свідчить за себе. Я хочу звернути увагу читачів на інше: бандерівська преса, зокрема „Гомін України" стало вправляється у паплюженні всіх, хто був засуджений в СРСР за український націоналізм і відбув там кількарічне заслання за це. Ось імена: І. Багряний, В. Гришко, Й. Гірняк, Ю. Дивнич, С. Підгайний, Ю.Подоляк, П Волиняк і багато інших. Напади на кожну з цих жертв російської окупаційної влади сиплються почережно, з силою і підлістю, яка стоїть у прямій пропорції до сучасної активности і ролі даної особи в житті еміграції. Між іншим, це зовсім не залежить від партійности чи непартійности паплюженої особи.

Я апелюю до членства ОУНр: чи ви коли задумались над тим, чого саме ваші духові провідники зі шкіри вилазять, щоб переконати вас у тім, що саме особи, які все своє життя ставили опір російській комуністичній окупаційній владі в Україні, є помічниками тієї окупаційної влади, діють їй на користь? А коли так, то чого ви дозволяєте їм це робити? Хіба не ясно, що й ви відповідаєте за їх дії?..

У тому самому числі додатку „Література і мистецтво" ще вміщена і стаття без ніякого підпису під дуже вимовним заголовком: „Кво вадіс, професоре?" У ній з тією ж провокативною метою (викрити „ворога народу") „полемізується" з професором Торонтонтського університету Юрієм Луцьким за його доповідь на сесії НТШ у Торонті.

Я й тут не входжу в полеміку з „Гомоном України — це зовсім зайве. Я тільки звертаю увагу рядового членства ОУНр, що орган їх партії закидає проф. Луцькому не що інше, як зраду народу. Зацитуємо: „Тенденція ясна. Йдеться про те, щоб зовсім знищити термін „українська наука. Йдеться про те, щоб українську науку скомпромінтувати.." („Гомін України" 29 жовтня ц. р.) Чи ви, члени ОУНр, розумієте глибину підлоти цього обвинувачення? А чи ви бачите, чи розумієте про що саме „йдеться" (навіть „бігається") вашим провідникам? Мабуть ні. То я вам скажу: проф. Луцький — молодий здібний український вчений, який очолив катедру слов'янознавства в одному з найвизначніших канадійських університетів (Торонто), у якому вся славістика досі була виключно в російських руках, у бібліотеках якого досі не можна було побачити жодної української книжки. Ю.Луцький відвойовує цей університет від росіян, то його треба... дискредитувати в очах українців, щоб потім було легше усунути з університету. Проти проф. Луцького (й інших українців, які працюють у Торонтонтському університеті) вже довший час ведеться тайна і явна пропаґанда. Зрозуміли тепер? Коли ні, то подумайте, то зрозумієте, чому саме і Багряний, і Луцький, і Гірняк і Волиняк та багато інших звалюються в одну купу „ворогів України" Може хтось скаже, що мене вони паплюжать, бо я їх скубу. Але простежте — я їх не зачіпаю, а лише відчеплююсь... А що вже проф. Луцький, так той їх взагалі ніколи не згадує. Коли подумаєте над цим, то й зрозумієте, що боротьба вашого проводу проти КУК-у, УККА та УНРади, як і боротьба його з нашими письменниками, мистцями та вченими, має одну й ту саму підставу — ослабити еміґрацію, розбити її скерувати на внутрішньо-українську боротьбу, а не на боро-

тьбу зі справжнім ворогом. Коли ви це збагнете, тоді зрозумієте, хто справді керує вашою партією: чи ваші партійні бонзи, чи хтось мудріший?..

Ще пару слів з приводу цієї знаменитої „Літератури і мистецтва". На відкритті сезону в Торонтотському літ.-мистецькому клюбі один із творців цього додатку, ні сіло, ні впало, почав розхвалювати його, заявляючи, що створення цього погромного протиукраїнського листка треба розцінювати, як початок культурної епохи в Канаді... Це не що інше, як намагання перетворити клюб у помічника погромників українських письменників і вчених...

П. Волиняк

ПОВІДОМЛЕННЯ ПОШТИ

З наближенням Різдвяних Свят, пошта буде одержувати щораз більше листів, посилок і поздоровлень для свояків і приятелів у Старому Краю.

Тому пригадуємо тим, що посилають, зобов'язуючі поштові приписи, які є конечні, щоб добре приготовити посилку.

Найважнішою річчю є Декляраціі в їх різних видах; їх вимагають ті держави, куди адресована посилка. Тому вони мусять бути зроблені так, щоб посилка була скоро доручена, — не зважаючи на те, чи це дарунок, чи торговельна посилка.

Коли посилати вживаний одяг,, треба виповнити додатковий цертифікат про дезинфекцію, який можна одержати в будь-котрій фірмі чищення одягу, або від стерилізаційного заводу „Ривердейл Айзолейшен Госпітал" у Торонті.

Держави, які вимагають такої посвідки про дезинфекцію посилок з уживаним одягом такі: Албанія, Аргентина, Болівія, Болгарія, ЧСР, Еквадор, Ямайка, Японія, Перу, Гондурас, Румунія, СРСР.

УВАГА! Посилки адресовані до Албанії, Болгарії, ЧСР, Румунії і СРСР мусять мати цертифікат про дезинфекцію вміщений під опакуванням посилки, а на картці, де написано — „Кастомс Декларейшен", мусить бути зазначено, що „Цертифікат оф Дезинфекшен Енклозд".

Посилки з недоданим цертифікатом про дезинфекцію — будуть відіслані надавцеві.

Справа поштової оплати на листи летунською поштою:

Щоденно пошта одержує сотки листів, адресованих за море — не доплачених. Поштові приписи вимагають, щоб листи летунською поштою були оплачені найменше 75 відс. належної оплати, тоді пошта висилає їх літаком, а на місці призначення стягає подвійну оплату за недоплат. Листи, що оплачені менше, як 75 відс. належної за летунську пошту оплати, пошта висилає наземною поштою, і такі листи, замість прилетіти за кілька днів до адресата, доручувані за 10-15 днів пізніше. Коли не знаєте, скільки треба оплатити, занесіть до поштового уряду й зважте.

Вимагані оплати летунською поштою такі: до Европи 15 центів за півунції, до Азії, Африки й Океанії — 25 центів за пів унції. Крім того, можна посилати „аерограми" за оплатою тільки 10 центів до всіх країв. Такі аерограми не можуть мати в середині ніяких писаних додатків і їх не можна реєструвати.

Поштовий уряд,
Торонто 1. 28. Х.1955

У КАЙДАНАХ МАЛОЇ ФОРМИ

(Продовження із сторінки 26-ї)

Україні в перших кільканадцяти місяцях німецько-радянської війни. Дві величезні машини показує Маляр у своїй повісті: з одного боку потужну німецьку армію, озброєну по зуби найсучаснішою на той час військовою технікою, з другого — масивну людським матеріялом, але слабку озброєнням та військовою організацією Червону Армію. Зудар цих двох сил на українській землі, оцих „завойовників хліба", і створює „зловіщу татарську ніч" над усією Україною.

Поміж тими двома силами, у самій середині пекельного фронту, стоїть український народ, знову збуджений, у вогні окрадений, безборонний і безпомічний. І саме оцю несамовиту трагедію безсилля показує Маляр, може, аж надто реалістично. З цього погляду його повість страшна — треба залізних нервів, щоб її спокійно читати.

Коли б хто хотів шукати в Маляревій повістідо деталів розробленої фабули чи чітко накреслених героїв, довкола яких вона струнко розгортається, той розчарується. Але фабула є, і не завжди прозора, є і герої, в основному українці. На біля сорока названих по імені осіб, що виступають у повісті, понад 3о українців, з чого понад 20 колгоспників, решта — це партійні бонзи й робітники. Чужинців, скільки ми могли порахувати, виступає в повісті тільки чотири: три німці та один-однісінький росіянин, комісар Склов, член військового суду, що судить українського колгоспника Петра Родака за дезерцію. Проте тінь Росії, за іронічним висловом Маляра, „великої землі", всюди суща і всеприсутня. Вона, ота „велика земля", через своїх українських прислужників, всяких Куценків, Морозів, Сакульських, у своїх кривавих лапах міцно тримає безборонні українські маси і то навіть по приході німців. Ось лаконічний виклад радянської політики на зайнятих німцями територіях на підставі інструкцій з Москви, прочитаних парторгом Куценком на таємному партійному зібранні:

„Від такого голодного й жадібного окупанта, як німець, населення не одержить ні харчу, ні палива, ні медичної допомоги. Спалений хліб спалена земля і буде тим засобом, яким треба ударити по населенню. Чим дошкульніший удар — тим більший ефект. Куценко нахиливсь над паперами й вичитував далі. Засіб спаленої землі виявляє функцію, яку кожний большевик мусить зрозуміти. Тут ми одержуємо можливість впливати на обставини під окупантом. За шматок хліба населення почленується між собою: одних штовхнемо на ласку німців, інших проти цих уласкавлених. Нестерпні умови зломлять тих, що намагатимуться найти рятунок поза нами і проти нас. А це, властиво, й буде прямий ворог. Його ще немає сьогодні на поверхні, але він неминуче з'явиться, народиться. У війні оживають тенденції децентралізації країн такого типу, як СССР наш — від Сахаліну до Балтики. Маси повернуться до єдиного рятунку — шукатимуть визволення від окупанта. Це буде ґрунт, на якому наші гармати ви-

грають переможний бій, коли ми не дозволимо визвольним прагненням піти поза нашою контролею.

Коли додати до цього радянське підпілля, завданням якого було провокувати німців до якнайгостріших репресій, російських білогвардійців, що не гербували ніякими засобами, щоб знищувати українськх „самостоятельников", а врешт і й політику німецьких „визвольників", що всякими засобами, голодом і кулею, старалися знищити відвічного власника української землі, то образ буде майже повний. Всі ті темні сили, що діяли в Україні підчас війни на згубу українського народу, Павла Маляр показує з сумлінністю історика.

Саме тому на повість Маляра, як на найреалістичніший твір про новітню велику руїну в Україні, повинні звернути особливу увагу всі наші політики на еміграції. Вона напевно краще розкриє їм психологію „підрадянського" українця, ніж усякі політичні статті й доповіді, що суб'єктивно, часто-густо з партійної точки погляду, насвітлюють цю преважну проблему.

Найкращі сторінки своєї повісти Маляр присвячує українському селянству, з якого вийшов, яке любить і таки знаменито знає. Хоч здесятковане голодом село й надалі залишається хребтом нації. Воно глибоко, але мовчазно ненавидить чужу й ворожу собі радянську владу. Натяками розкриває Маляр ту ненависть уже на самому початку повісти. Роздумує слідчий, яко-

---

В Москві відбувся творчий звіт харківських композиторів. З симфонічних творів слухачі почули в концерті „Героїчну поему" Фінарівського, „Українську сюїту" В. Борисова, „Українську сюїту" М. Карминського, „Епічну поему" Б. Яровинського й поему В. Нахабіна — „Картини моеї батьківщини". Скрипковий концерт Д. Клебанова (соліст А. Ліщинський) був написаний на тему воз'єднання Східньої і Західньої України.

(„Сов. Муз., ч. 8, 1955)

Відомий український мистець-маляр Анатоль Петрицький відбув своє 60--ліття. Нар .1895 р. скінчив Київську Мистецьку Школу 1917 р. Початок діяльности його припадає на 1914 р. В 1917-20 рр. був головним мистцем - маляром київських театрів. Від 1920-24 рр. вчився в „Вхутемасі" (Всесоюзные художественно - технические мастерские). Від 1924 р. працює знову в київських театрах. Найголовніші праці в українському репертуарі: опера „Тарас Бульба" (1937), „Богдан Хмельницький" в театрі ім. Франка (1939), „Назар Стодоля" в театрі ім. Франка (1951), „Богдан Хмельницький", опера К. Данкевича (1953).

В Москві закінчилися гастролі Празького національного оперового театру. Театр показав 5 вистав: „Продана наречена" й „Далібор" Сметани (реж. В. Камлін), „Русалка" Дворжака (реж. Б. Грличка), „Месинська наречена" Фібіха (реж. Ф. Пуйман), „Її нерідна донька" Яначка (реж. Л. Мандауе).

(„Театр", ч. 8, 1955)

го прислали прослідити побиття парторга Куценка.

„Ні, цього не можна так лишити", — рішив спец. — „Коли отакі хліба і люди з ними дістануться німцям, тоді війну програємо".

Один з героїв повісти, колгоспник Марко Сьомак, що любить землю відвічною любов'ю українського селянина, напувається у воловні „блаженним спокоєм". Сльотливе літо, колгоспники сходяться до цієї воловні, щоб перечекати дощ, Кіндрат Закаблук, Іван Бугай і Стецура. Розмова, яку ведуть ці представники колгоспної України, вкрай стримана, але яка багатозначна. От хліб гниє на полі від зливних дощів, а що просохне, те спалюють більшовики:

— „Так-так, хліб треба щадити. Хліб — це наш вид людський: без хліба й людина не людина", — каже Марко Сьомак. І далі йде селянська розмова, проста, але жорстока, про хліб, який уже з горла, а часто разом із життям, видирає радянська влада:

— „Пропадає хліб...

— Пропаде той, хто й жаліє! — додає Сьомак, — коли війна так піде й далі, як досі.

— А пропадемо...

— З голодного з тебе, що схочуть, зроблять: у каменку кластимуть замість каменя і живцем по тобі їхатимуть.

— Сам віддасишся в руки, щоб клали...

— До кого в руки?

— До кого? Все одно, до кого.

— У кого хліб буде, до того й віддасишся.

— У тридцять третьому році не клали живцем?

— А може й хай росте... Он ті, що з торбами йдуть, розказують, що все палити заставляють, де відступають...

— Того воно й росте, щоб людям гріха на душі не було, хліб паливши, — кривиться Бугай. — Поросте, зіпріє на пні та не треба й палити.

— Плачуть бідні люди: лишають дітей, жінок без хліба... І все палити заставляють... — озвався Стецура, дивлячись неблимаючими очима застиглими, немов шукаючи якогось визволення-рятунку, як шукають його заніміло, одним поглядом, коли над головою гримне грім".

Ця розмова така характеристична для літературного стилю Маляра, що послуговується скороченими лякончними картинами з великим неразом успіхом, свідчить про те, як радянська влада підкорила голодом українське село в 1933 р. Решту доспівують селяни з колгоспу на Правобережній Україні, десь коло Білої Церкви, що свого голову колгоспу Скачка, який за наказом партії спалює колгоспні лани, спалюють живцем, давши йому бензину замість нафти, а потім, коли він обгорілий не годен померти, додушують колінвми, а теж старі Закаблуки, що святочно вбираються, щоб привітати своїх жорстоких „визвольників", німецьку армію. Вони то, оці Закаблуки, як і інші селянські герої Маляра, є сторожами прадавньої моралі українського народу. Хоч руки радянської влади скривавлені злочинами, а куля в потилицю винесена на п'єдестал леґального засобу розправи з уявними ворогами режиму, вони не схвалюють вбивства, а навіть більше, вважають, що вбивство плямує не тільки вбивника, але й місце, де воно доконане. Тому вони благають німецького солдата, щоб він не вбивав на їх подвір'ї полоненого українця, що мовчить і безсловно, як німа тварина, йде за своїм вбивником. Бахнув постріл, і ще одне невинне українське життя знаходить свій фінал. Увечорі Закаблуки засвічують „лямпаду за мученицьку душу убієнного воїна", а старий Закаблук, зідхнувши важко, каже: „Наділили одному землі." Це, здається, одна з найтрагічніших сцен Маляревої повісти, водночас одна з найтрагічніших картин повоєнної української літератури.

Проте український селянин не вагається вбити людину, коли вона є його найлютішим ворогом. Завершенням показу ненависти українського села до завойовників з „великої землі" є вбивство Куценка, оцього палія українського хліба, здичавілого слуги російського імперіялізму в Україні. На вбивника автор свідомо вибирає найрозумнішого колгоспника у своєму творі, Марка Сьомака, що доконує його з диявольською винахідливістю, щоб... не каляти поганцем своїх праведних рук. Та цього селянина, як і тисячі інших, що врятувались від радянської кулі в потилицю, вбиває пізніше німецький окупант за те, що, врятувавши сотні волів, посмів залишити собі одного. Апокаліптичні коні розгульно летять Україною, залишаючи по собі смерть і руїну.

Хоч і якими жорстокими засобами радянська влада намагається змінити селянина на безвольного колгоспного раба, то це їй не вдається, потенційним переможцем таки залишається невгнутий і твердий, як гранітна скеля, він, український селянин. Без одного слова від себе, Маляр ілюструє цю істину діями своїх селянських героїв. Вони залишаються такими ж наївними і по-своєму сентиментальними,як і селяни Шевченка, Вовчка, Федьковича чи Стефаника, хоч, може, менше довірливими. Вони жорстоко перелякані війною, хоч вона й може принести їм визволення з колгоспного ярма, бо інтуїтивно відчувають, що ця чужа війна не принесе їм добра. Ось „виводять з села" на війну новобранців, матері плачуть, а батьки ніяково дивляться. Але в цих „виводинах" нова, радянська нотка. З цієї невеселої події влада влаштовує „парад" з танцями в супроводі іржавого скрипіння гармонії, хоч тут „танцювали більше ті, що на війну не йдуть". Зміст той самий, що й колись, форма нова, але накинута силою, не переконлива.

Всесильним залишився в душі селянина прадавній інстинкт: віддана любов до землі. Коли на колгоспні лани народ іде під примусом, то свою смужку присадибної землі обробляє з любовно, з самозреченням. Ось як Куценко характеризує присадибну смужку Марка Сьомака, на якій на високих тичках росте квасоля:

— Бачиш, куди виліз? На гілляки, коли землі йому не дай.

Як не хотів український селянин бути кріпаком у поміщика, так і не хоче бути державним наймитом. Це розуміє голова міської ради Погорілий, що просидів довгі роки у радянській в'язниці. На його увагу, що ,,Сьомак — господарський чоловік'', Куценко коментує:

— Селянська природа така: свій хліб, своя хата, своя воля. Селянин — вільний, коли має що їсти''.

Видно, що Куценко таки добре вивчив ходи й тактику своїх кремлівських володарів, що аж штучно викликаним голодом встигли загнати в колгосп українське селянство.

Коли ціла повість П. Маляра має за тему ,,вітчизняну'' війну в Україні, майже без жадних дегресій у минуле, то її третина присвячена страхітливо реалістичним описам боїв на фронті. Тут письменник показує себе знаменитим знавцем того несамовитого погрому, який на початку війни завдали німці Червоній Армії. Немає сумніву, що такі живі баталістичні образи могла написати тільки людина, яка сама

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Відповідь д-рові С. Риндикові.

Вельмишановний пане докторе!

У нашій мові є тільки тенденція, а не абсолютний закон додавати ,,жіночу пару'' до ,,чоловічих'' назв. І це відноситься однаково і до споконвічно-слов'янських пнів, і до запозичених. Здебільшого немає ,,жіночих назв'' у тих випадках, де жінки не виконували раніш або й досі не виконують відповідної функції. Тим то немає ,,жіночих пар'' до таких слів, як ,,ворог'' (у своїй комедійці ,,Пеня на Дзюбину голову'' я вжив слова ,,ворогиня'', але це моя вигадка, і за моїм прикладом ніхто не пішов), ,,борець'', боєць, плавець, знавець, інженер... ну, й доктор та професор. Чому нема ,,докторки'' та ''професорки''? Тому, що професорами були довго тільки чоловіки, як також і вчені ступні доктора одежували напочатку лише чоловіки. Я не знаю, чи справді у Вашому, пане докторе, наріччі селяни кажуть ,,докторка'', а в нашому, південно-східньому, селяни вживають для цього російського слова ,,докторша'', що спочатку означало тільки ,,докторова жінка''. Вживають здавна наші селяни в цьому розумінні ще слова ,,лікарка'', і воно ввійшло до літературної мови, — але чи можна прикласти це слово до пані Наконечної, що не вміє лікувати ні від яких хвороб? У переходовій стадії прийняття є слово ,,поетка'', але з ним ще конкурує чужомовно оформлена ,,,жіноча форма'' ,,поетеса''.

А взагалі ви, пане докторе, правильно зазначаєте, що тут діє прізвичачення, а не логіка. А прізвичачення в мові чи його відсутність — це не дрібниця, це могутня соціяльна стихія,що з нею одна людина не може боротись. Тим то й не взято до вжитку мого слова ,,ворогиня''.Очевидячки, не ввійде до загального вжитку й Ваше слово ,,зорезнавство'' в розумінні ,,астрономія'', що його Ви вжили в цікавій статті ,,Будова космосу. Можна думати, що відпадуть і ті Ваші слова з цієї статті, що їх підказало Вам ,,мовне чуття'' Вашого наріччя, а почасти галицький варіянт нашої літературної мови: сталий, стислий, правдивий (у розумінні ,,справжній''), зачислювати, зачеркувати, скорість, признати, як також Ваше ,,невід'ємний'' (невіднятний) та ,,зникоме'' того нашого мовознавця, що його стаття надрукована в ч. 69 ,,Нових Днів'' (це пасивні дієприкметники теперішнього часу, невластиві українській мові).

В. Чапленко

З нових видань

Сава Крилач. ,,САМОСТІЙНИК''. Повіть. Частина II. Клюб приятелів української книжки. Видавець Іван Тиктор. Торонто, Канада. 1955.

Ось побачила світ уже й наступна частина повісти, що про неї я вже писав у ч.66 ,,Нових Днів''.

У ній розповідається про перебування головного персонажа повісти Богдана Корч-Зеленського на засланні в далекій Онезі.

Автор знайомить нас з, так зван., адміністративним засланням, що часто практикувалося в царській Росії. Його застосовували тоді, коли не було відповідних матеріялів для судового процесу проти тої чи тої особи, ,,небезпечної'' з погляду уряду.

Приїхавши на виклик до жандармського управління, Зеленський цілком несподівано довідався, що його негайно засилають на три роки на далеку північ.

Доводиться залишати любу родину, Батьківщину, справу її визволення...

У ведмежому закутку, де єдина розвага, більше, сенс життя мешканців — пиятика, Зеленський серед засланців знаходить цікавих людей, своїх земляків, провадить національну роботу, допомагає їм пізнати самих себе.

Його ж розвага, засіб зберегти себе, свої сили, хоч на час забути гнітючу тугу, біль за всім утраченим — це полювання. Він бо, як уже знаємо, пристрасний мисливець. Чимало сторінок твору приділено мисливськім пригодам, описам їх.

Любов до малого синка, турботи за нього примушують Зеленського зробити небезпечний крок: він тікає з заслання.

На цьому кінчається друга частина повісти.

Твір, овіяний великою любов'ю до свого рідного, до України, читається з великим зацікавленням, надзвичайно легко.

Мова цієї частини твору набагато краща, як попередньої. На жаль, трапляються й тут вузькоговіркові слова й форми. Маємо: ,,....їхав Нечипоренко з баґажами...'' Слово ,,баґаж'' не вживаємо в множині (стор. 25); ,,пестрий'' (стор. 35) українське ,,строкатий''; ,,У вздовж Михеєвої, Анастасії Степанової'' (стор. 38), може, ,,Степанівни''? ,,Присуствеиє места'' стор. 41) — ,,присуствеиє'' (від ,,присуствіє''); ,,пароход'' — ,,пароплав'' (стор. 54); ,,затуляв йому уста'' (стор. 95) — ,,затуляв йому рота''; ,,лижах'' (стор. 77 і далі) — ,,лижвах''; ,,потахав'' стор. 98); ,,потахлого (стор. 100) — ,,гаснув'', ''згасав''. ,,згаслого''; ,,прецизна'' (рушниця) (стор. 107).

Усе ж, повторюємо, мова цієї частини твору далеко поправніша, ніж першої.

Треба сподіватися, що ця книга буде користуватися цілком заслуженою увагою.

Описи полювання, пригод дуже зацікавлять і нашу молодь, відволікаючи її від безглуздих і шкідливих ,,каміксів''.

Видано книжку дуже охайно, доладно.

В. Ірпінський

брала в них участь і дбайливо зберігала їх у своїй пам'яті. У центрі фронтових подій стоять два українці: старший лейтенант Степан Деркач, командир баталіону, і Петро Родак, обоє з тієї самої частини Харківщини, один син робітника, другий — колгоспник. Обидва вони героїчно боронять рідну землю перед загарбниками, хоч їх ставлення до „великої землі" вороже. Авторові знаменито вдалося показати крізь призму переживань і військових пригод цих двох воїнів всю ту криваву різницю, яка коштувала нашому народові стільки жертв.

Починає Маляр „свою" війну десь за 3-4 тижні по її вибусі, коли встиг вислати на фронт своїх героїв. Це по суті не звичайна війна, а безпомічний відступ з величезними втратами. Німецькі війська просто розчавлюють обезголовлену Червону Армію. Їй крім сучасного військово-устаткування, бракує ще й ентузіязму: нема за що битись.

Коли образи воєнних пригод Деркача й Родака витримані в цілком епічному тоні, то картини великих боїв, як канівська переправа та київське оточення, що закінчилось трагічним фіналом на багнистій річці Оржиця, показані сконденсованими імпресіоністичними картинами, що нагадують Молодого Маляра з його маленькими поезіями в прозі. Ось закінчення канівської переправи:

„Через ліси й гори на всю Україну степами горить Дніпро, кров'ю спливає, і на весь світ сягають вогні його — від Києва, обложеного смертю, аж з-поза Чернігова до Черкас і Кременчука й Запоріжжя, в пожежах — у Чорне море спливає кров людська з України, розливається на всесвітні моря-океани.

На бистринах дніпрових схлипує кров'ю вода, стугонять людські тіла нахлудлі, розпластані ницьма".

III

З деяких українських кіл, не літературних, а політичних, що не прочитали як слід Маляревої повісти, упав закид, що ця повість, мовляв, комуністична. Не можна було, на нашу думку, заподіяти Малярові більшої кривди. Критику західньо-українських націоналістів, з яких величезна більшість належала до категорії великих українських патріотів, а велика частина загинула смертю героїв, ці кола взяли за „комуністичну" пропаганду. У чому ж справа?

Східньо-українські письменники, а Павло Маляр теж, чогось дуже люблять виводити у своїх творах тіні славетного нашого філософа-мандрівника, автора трохи нігілістичної сентенції: „Світ ловив мене, але не впіймав". І той філософ Маляра, професор Нестор Григорович Марченко (може й тому Григорович, щоб підкреслити його спорідненість із Григорієм Савичем), у дуже публіцистичному першому розділі другої частини „Хліба" служить авторові речником, щоб висловити міркування якоїсь частини східньо-українського суспільства про поточні воєнні події і становище розп'ятої між двома ворогами України. Звичайно Маляр є дуже стриманий в інтерпретації подій, а втім їх і не важко інтерпретувати з перспективи минулого. Коли професорова дочка Леся співає принесену галицькими націоналістами пісню „Ой, у лузі червона калина...", дружина його Софія Пилипівна каже:

— „Та то були щирі хлопці, вони йшли слідом за німцями Україну визволяти..."

(Закінчення в наступному числі)

Нова країна
Нова мова

Щоби брати повну участь в канадійському житті, мусите говорити по англійськи або по французьки.

Це дві офіційні мови Канади. При праці Вам конечно буде знати одну або другу мову, щоби розуміти, що інші говорять, та щоби самому порозумітись. Одночасно з ростом Вашого знання мови Ви зможете щораз більше вростати в життя, що кругом Вас. Ви зможете розуміти, що діється, читаючи газету, слухаючи радіо чи телевізію.

У більшості центрів по всій Канаді місцеві школи уряджують вечірні курси, щоби допомогти новоприбулим вивчити англійську та французьку мову. Їх справа Вам допомогти: вивчаючи мову Ви наберетесь одночасно корисних знань про Канаду, її історію, звичаї, її географію та устрій — знання, що його Вам треба буде тоді, коли складатимете заяву на канадійське громадянство.

Якщо у Вашій місцевості немає цих спеціяльних Курсів англійської чи французької мови, заповніть понижчий відтинок та вишліть у Canadian Citizenship Branch, Ottawa, Ont.

The Canadian Citizenship Branch,
Department of Citizenship and Immigration
Ottawa

У місцевості де я живу немає спеціяльних курсів мови та громадянських наук. Будь ласка пришліть мені матеріяли до самонавчання (   ) англійської (   ) французької мови. (Зазначіть X потрібну мову).

ПРІЗВИЩЕ ....

АДРЕСА ....

МІСТО .... ПРОВІНЦІЯ ....

(Прізвище та адресу заповніть друкованими літерами)

The Department of Citizenship and Immigration

OTTAWA **CANADA**

Hon. J. W. Pickersgill
Міністер

Laval Fortier
Замісник Міністра